MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 135

LEONİD ANDREYEV

KIZIL KAHKAHA

BULUNMUŞ BİR ELYAZMASINDAN PARÇALAR

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
MUSTAFA KEMAL YILMAZ



TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları



Genel Yayın: 4550

LEONİD ANDREYEV
KIZIL KAHKAHA
BULUNMUŞ BİR ELYAZMASINDAN PARÇALAR

ÖZGÜN ADI
Красный смех
Отрывки из найденной рукописи

Çeviriye temel alınan baskı: Andreyev L. N. Polnoye sobraniye soçineniy i pisem v 23-h tt. T. 4. Hudojestvennıye proizvedeniya. 1904-1905. - M.: Nauka, 2017.

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2018
SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
GAMZE VARIM

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

REDAKSİYON
KORHAN KORBEK

DÜZELTİ
ALEV ÖZGÜNER

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA: TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM TEMMUZ 2019, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-887-2

BASKI: UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
Keresteciler Sitesi Fatih Caddesi Yüksek Sokak No: 11/1 Merter Güngören/İstanbul
Tel. (0212) 637 04 11 Sertifika No: 22826

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ÇEVİREN: MUSTAFA KEMAL YILMAZ

1980'de Mut'ta doğdu. 2007'de Gazi Üniversitesi Bilgisayar Eğitimi Bölümü'nü bitirdi. 2008-2010 arası Moskova Devlet Pedagoji Üniversitesi Rus Edebiyatı kürsüsünde yüksek lisans eğitimi aldı. 2015'te de aynı kürsünün doktora programından mezun oldu. Bugüne dek Lev Tolstoy, İvan Turgenyev, Arkadi Averçenko, Mihail Bulgakov, Rodyon Beryozov ve Viktor Pelevin'in roman ve öykülerini çevirdi. Nâzım Hikmet ve Aziz Nesin'in Sovyetler Birliği'nde Rusça basılmış, ancak Türkiye'de bilinmeyen yazılarından yaptığı çeviriler yayımlandı.

Modern
Klasikler
Dizisi - 135

Leonid Andreyev

Kızıl Kahkaha

Rusça aslından
çeviren: Mustafa Kemal Yılmaz

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Birinci Kısım

BİRİNCİ PARÇA

...cinnet ve dehşet.

Adı önemli olmayan bir yolda hissettim ilk kez bunu. On saattir aralıksız yürüyorduk, mola vermeden, adımları yavaşlatmadan, düşenleri kaldırmayıp kitleler halinde peşimizde ilerleyen ve ayak izlerimizi üç dört saat içinde kendi ayaklarıyla silecek olan düşmana bırakarak. Hava çok sıcaktı. Kaç derece olduğunu bilmiyordum, kırk mı, elli mi, yoksa daha mı fazla; tek bildiğim, sıcağın kesintisiz, umut kıracak kadar tekdüze ve bunaltıcı olduğuydu. Güneş o kadar büyük, öylesine yakıcı ve korkunçtu ki, sanki dünya güneşe yaklaşmış ve az sonra bu acımasız ateşin içinde kavrulacak gibiydi. Gözler bakmaktan vazgeçmişti. Daralıp küçülen ve toplu iğne başı kadar kalan gözbebekleri, çekilmiş gözkapaklarından ibaret örtünün altında boşu boşuna karanlığı arıyordu: Güneş ince kabuğu deliyor ve kanlı bir ışıkla giriyordu eziyet çeken beyne. Ama her şeye rağmen böyle daha iyiydi ve ben de uzunca bir süredir, belki birkaç saattir, gözlerim kapalı, etrafımdaki kalabalığın ilerleyişine kulak vererek yürüyordum: İnsanlarla atların ağır ve düzensiz ayak sesleri, küçük taşları ezen demir tekerleklerin gıcırtısı, düzensiz nefesler ve çatlamış dudakların kuru şapırtı-

sı. Ama hiç kimsenin konuştuğunu duymuyordum. Herkes susuyordu, yürüyen dilsizler ordusuydu sanki ve insanlar düşerken tek kelime etmiyorlar, diğerleri de onların bedenine takılıp düşüyor, sonra yine tek kelime etmeden kalkıyor ve arkalarına bakmadan ilerlemeye devam ediyorlardı. Dilsizler aynı zamanda sağır ve de kördü sanki. Ben de birkaç kere takılıp düştüm ve bu sırada gözlerimi açmak zorunda kaldım. Gördüğüm şey, aklını yitiren dünyanın kurduğu yabani bir fanteziyi, ağır bir sayıklamayı andırıyordu. Kor gibi yanan hava titreşiyordu, her an akmaya hazır gibi titreşiyordu taşlar sessizce ve dönemeçteki uzak insan safları, toplar ve atlar dünyadan kopmuş, sessizce titriyordu pelte gibi. Sanki yürüyenler canlı insanlar değil de etten kemikten yoksun bir gölgeler ordusuydu. Devasa, yeryüzüne yakın ve korkunç güneş her tüfek namlusunda, her metal tokada göz kamaştırıcı binlerce minik güneşi tutuşturmuştu ve bu güneşler, her taraftan, sağdan, soldan ve alttan, apak olana kadar kızdırılmış süngü uçları gibi sipsivri ve bembeyaz giriyordu gözlere. Kurutucu ve yakıcı sıcaksa bedenin derinliklerine, kemiklere, beyne sızıyordu ve zaman zaman öyle geliyordu ki insana, omuzların üstünde sallananlar baş değil, sıra dışı ve acayip kürelerdi; hem ağır, hem hafif, hem yabancı, hem korkunç.

Ve tam bu sırada... tam bu sırada ansızın evi anımsadım: Odanın bir köşesi, açık mavi duvar kâğıdı parçası ve bir ayağı diğer ikisinden kısa ve kısa ayağının altına bir parça katlanmış kâğıt sıkıştırılmış sehpamın üzerindeki el değmemiş, tozlu, su dolu sürahi. Yan odadaysa, onları görmüyorum ama karım ve oğlum var sanki. Bağırabilsem bağırırdım. Öyle olağandışıydı ki bu basit ve sakin görüntü, açık mavi duvar kâğıdı parçası ve el değmemiş tozlu sürahi.

Kollarımı kaldırarak durduğumu biliyorum, ama biri beni arkadan itti; kalabalığı yararak hızla ileri yürüdüm bir

yere yetişmeye çalışır gibi artık ne sıcağı ne de yorgunluğu hissederek. Ve sonu gelmeyen suskun sıraların arasından; yanmış, kırmızı enselerin yanından geçerek, mecalsiz sıcak süngülere neredeyse dokunarak uzun süre öylece yürüdüm, ta ki "Ne yapıyorum, alelacele nereye gidiyorum?" düşüncesi beni durdurana kadar. Yine aceleyle yana saptım ve kalabalığı yarıp açıklığa çıktım, bir hendeği aştım ve aklımda bir düşünce var gibi oturdum bir taşın üstüne, sanki bu sıcak, pütür pütür taştı tüm çabalarımın hedefi.

İlk kez tam da burada hissettim bunu. Apaçık anlamıştım: Güneşin parıltısı altında ses çıkarmadan yürüyen, yorgunluktan ve aşırı sıcaktan canlılıklarını yitiren, yalpalayan ve düşen bu insanlar deliydi. Nereye gittiklerini bilmiyorlar, güneşin neden var olduğunu bilmiyorlar, hiçbir şey bilmiyorlar. Omuzlarının üstünde baş değil, acayip ve korkunç küreler var. İşte biri, tıpkı benim gibi, alelacele safları yarmaya çalışıyor ve düşüyor; işte bir diğeri, işte bir üçüncüsü. İşte kalabalığın üstünde dişlerini göstererek gepgeniş açılan, şu haliyle korkunç ve olağandışı bir çığlığı ima etmekten fazlasına gücü yetmeyen ağzı ve kırmızı deli gözleriyle bir at başı kalktı, kalktı ve düştü; bu yerde insanlar bir dakikalığına kümeleşip duraklıyorlar, hırıltılı pes sesler ve ani bir silah sesi işitiliyor, ardından yeniden sessiz ve sonsuz hareket. Taşın üstüne oturalı bir saat olmuş, ama hâlâ yanımdan geçenler var ve toprak, hava, belli belirsiz seçilen uzak saflar, her şey titreşiyor hâlâ. Kurutucu sıcak yeniden deliyor içimi ve artık bir saniye önce düşündüğüm şeyi hatırlamıyorum; onlarsa yanımdan geçiyor, geçiyor ve kim olduklarını anlayamıyorum. Bir saat önce bu taşın üstünde tek başımaydım, şimdiyse kül rengi bir insan yığını etrafımda toplanmış: Kimi uzanmış ve hareketsiz, belki de ölmüşler; diğerleri oturuyor ve yanımızdan geçenlere taş kesilmiş gibi bakıyorlar, tıpkı benim gibi. Kimilerinde tüfek var ve bu

onları askere benzetiyor; diğerleriyse neredeyse çırılçıplak soyunmuş ve ciltleri öylesine kan kırmızı ki, insan bakmak istemiyor. Biraz ötemde biri çıplak sırtını yukarı vermiş yatıyor. Yüzünü sivri ve sıcak taşa umursamadan gömmesine ve açılmış avcunun beyazlığına bakılırsa ölmüş, ama sırtı canlı gibi kırmızı, sadece vücudun bu kısmındaki, tütsülenmiş eti çağrıştıran sarımtırak kalıntı işaret ediyor ölüme. Ondan uzaklaşmak istiyorum, ama takatim yok, yalpalayarak yürüyen ve ardı arkası kesilmeyen belli belirsiz saflara bakıyorum kendim de yalpalayarak. Başımın durumundan anlıyorum ki birazdan güneş çarpacak, ama sakin sakin bekliyorum bunu, tıpkı ölümün mucizevi ve karmaşık görüntüler yolunda sadece bir aşama olduğu bir rüyada gibi.

Ve bir askerin kalabalıktan koparak kararlılıkla benden tarafa yöneldiğini görüyorum. Bir anlığına hendekte kayboluyor, oradan çıkıp tekrar yürüdüğünde adımları kararsızlaşıyor ve dağılmakta olan bedenini toplamak için sarf ettiği gayretin sonuna geldiği hissediliyor. Öylesine dosdoğru ilerliyor ki bana doğru, beynimi ele geçiren ağır düşün arasında korkuya kapılarak soruyorum:

– Ne istiyorsun?

Sanki sadece bir kelime bekler gibi durup dikiliyor koca cüssesi, sakalı ve yırtılmış yakasıyla. Tüfeği yok, pantolonunu tutan tek bir düğme var ve açıklıktan beyaz bedeni görünüyor. Kolları ve bacakları dağılmış, görünüşe göre toplamaya çalışıyor, ama başaramıyor: Kollarını bir araya getirmesiyle iki yana düşmeleri bir olacak.

– Derdin ne? En iyisi otur, –diyorum.

Ama o dikiliyor kendini boş yere toplamaya çalışarak, susuyor ve bana bakıyor. Gayriihtiyari kalkıyorum taşın üstünden ve sallanarak gözlerine bakıyorum, bu gözlerde dehşet ve cinnetin dipsiz kuyusunu görüyorum. Herkesin gözbebeği daralırken onunkiler tüm gözüne yayılmış: Ko-

caman açılmış bu kara pencerelerin içinden nasıl bir ateş denizine bakmak zorunda! Belki bana öyle geliyor, belki de bakışlarında yalnız ölüm var, ama hayır, yanılmıyorum: Kuşlarınki gibi daracık turuncu bir halkanın çevrelediği bu dipsiz ve kara gözbebeklerinde ölümden fazlası vardı, ölümün dehşetinden de fazlası.

– Git! –diye bağırıyorum geri çekilirken.– Git!

Ve sanki sadece bir kelime bekler gibi üzerime düşüyor ayaklarımı yerden keserek, yine cüsseli, dağılmış ve suskun. İrkilerek kurtarıyorum ezilmiş ayaklarımı, sıçrıyorum ve insanlardan uzağa; güneşli, ıssız, titreşen ufka doğru koşmak istediğimde sol tarafta, tepede bir atış patlıyor ve yankı misali bunu iki atış daha izliyor. Başımın üstünde bir yerde sevinçli ve çok sesli bir ciyaklama, çığlık ve ulumayla uçuyor el bombası.

Önümüze geçtiler!

Artık ne ölüm getiren sıcak var ne korku ne de yorgunluk. Düşüncelerim berrak, algılarım net ve keskin; yeniden oluşan saflara doğru nefes nefese koştuğumda, adeta sevinçli, aydınlanmış yüzler görüyor, hırıltılı ama gür sesler, emirler ve şakalar duyuyorum. Güneş sanki aşağıdakileri rahatsız etmemek için daha yükseğe çıkmış ve matlaşıp susmuştu. Ve bir kere daha cadıyı andıran sevinçli bir çığlıkla havayı yardı el bombası.

Yaklaştım.

İKİNCİ PARÇA

...neredeyse tüm atlar ve mürettebat. Sekizinci bataryada da aynı şekilde. Bizimkinde, on ikincide, üçüncü günün sonuna doğru sadece üç top –diğerleri vurulmuştu–, altı mürettebat ve bir subay, yani ben kalmıştık. Yirmi saattir uyumamış ve bir şey yememiştik, üç gündür şeytani bir

gümbürtü ve tiz bir çığlık bizi cinnet bulutuyla sarmalıyor; topraktan, gökyüzünden ve birliklerimizden ayırıyordu ve bizler, yani yaşayanlar, uyur gezerler gibi dolanıyorduk. Ölüler sakin sakin yatıyor, bizse hem hareket ediyor, işimizle meşgul oluyor, konuşuyor, hatta gülüyorduk, hem de uyur gezer gibiydik. Hareketlerimiz kendinden emin ve hızlı, emirler açıktı, eksiksizce yerine getiriliyordu, ama herhangi birimize ansızın kim olduğu sorulsa, bulanıklaşan beyninde cevabı çok zor bulurdu. Yüzler, tıpkı rüyadaki gibi, eskiden beri tanınan yüzler gibi geliyordu ve bütün yaşananlar da eskiden beri bilinen, anlaşılır, bir vakitler olmuş şeyler gibi geliyordu; bir yüze ya da topa dikkatle bakmaya başladığımda, ya da gümbürtüye kulak verdiğimdeyse, hepsi yenilik ve sonsuz esrarengizlikleriyle beni afallatıyordu. Gece belli etmeden çöküyordu ve biz daha onu fark edip nereden çıktığına şaşmaya vakit bulamadan güneş yeniden tepemizde yanmaya başlıyordu. Ve yalnızca yeni gelen bataryalardan öğreniyorduk çarpışmanın üçüncü güne girdiğini ve derhal unutuyorduk bunu: Sanki aynı başlangıçsız ve bitimsiz günün içindeydik, kâh karanlık kâh parlak, ama yine anlaşılmaz, yine kör. Ve hiçbirimiz korkmuyorduk ölümden, çünkü ölümün ne olduğunu anlayacak durumda değildik.

Üçüncü ya da dördüncü gece, tam hatırlamıyorum, siperin ardında bir dakikalığına uzanmış ve gözlerimi henüz kapatmıştım ki, yine aynı tanıdık ve sıra dışı görüntü geldi gözlerimin önüne: Açık mavi duvar kâğıdı parçası ve sehpamın üzerindeki el değmemiş tozlu sürahi. Yan odadaysa –ben onları görmüyordum– karım ve oğlum vardı sanki. Ama bu kez masada yeşil siperlikli lamba yanıyordu, demek ki akşam, hatta gece olmuştu. Görüntü sabit duruyor ve ben uzun uzun büyük bir sükûnet ve dikkatle ateşin sürahinin kristalinde nasıl dans ettiğini inceliyor, duvar kâğıdı-

na bakıyor ve oğlumun neden uyumadığını düşünüyordum: Çoktan gece olmuş, artık yatma vakti. Sonra yine duvar kâğıdına, tüm bu kıvrımlı desenlere, gümüş rengi çiçeklere, karelere ve çizgilere bakıyordum. Odamı bu kadar iyi bildiğimin farkında değildim. Bazen gözlerimi açıyor; alevli, güzel şeritlerin kestiği kara gökyüzünü görüyordum ve yeniden kapıyordum gözlerimi, yeniden bakıyordum duvar kâğıdına, parıldayan sürahiye ve oğlumun neden uyumadığını düşünüyordum: Çoktan gece olmuş, artık yatma vakti. Bir defasında hemen ötemde bir el bombası patladı bacaklarımı sarsarak ve birileri avazı çıktığı kadar bağırdı, sesi patlamadan bile yüksekti; "Biri öldü!" diye düşündüm. Ama kalkmadım ve gözlerimi açık mavi duvar kâğıdından ve sürahiden ayırmadım.

Sonra doğruldum, yürüdüm, gerekli emirleri verdim, yüzlere baktım, nişan aldım, ama bu sırada sürekli düşünüyordum: Oğlum neden uyumuyor? Bunu bir kere arabacıya sordum ve o da ayrıntılı uzun açıklamalarda bulundu ve ikimiz de başımızı salladık. Ve o gülüyordu, sol kaşı yukarı kalkıyor, gözü kurnazca arkadaki birine işaret ediyordu. Arkadaysa birilerinin ayak tabanından başka bir şey görünmüyordu.

Bu sırada hava çoktan aydınlanmıştı ve birden yağmur çiselemeye başladı. Tıpkı bizim yağmura benziyordu: Alabildiğine sıradan su damlaları. O kadar beklenmedik ve yersizdi, hepimiz ıslanmaktan öylesine korkmuştuk ki, topları bırakıp ateş etmeyi kestik ve bulduğumuz yere saklanmaya koştuk. Az önce konuştuğum arabacı sürünerek kundağın altına girdi ve orada uyuyakaldı, her an ezilebilirdi oysa, şişman ateşçi nedense ölünün kıyafetlerini çıkarmaya girişti, bense bataryadan bataryaya koşuyor ve bir şeyler arıyordum; yağmurluk mu, yoksa şemsiye mi? Ve gökyüzünü kaplayan bulutun yağmur bıraktığı devasa

alanın tamamı ansızın olağandışı bir sessizliğe büründü. Bir şarapnel mermisi gecikmeli tiz bir çığlık koparark patladı ve ardından sessizlik çöktü. Öyle sessizdi ki ortalık, şişman ateşçinin burnunu çekişi ve yağmur damlalarının taşlara ve toplara vuruşu duyulabiliyordu. Ve sonbaharı hatırlatan bu dingin ve kesikli vuruş, ıslanmış toprak kokusu ve sessizlik, adeta bir an için paramparça etti kanlı ve yabani kâbusu; suyun ıslatıp parlattığı topa baktığımda, bu top hiç beklenmedik ve tuhaf bir biçimde şirin ve dingin bir şeyi hatırlattı bana, çocukluğumu mu desem, yoksa ilk aşkımı mı? Ama uzaklarda bir yerlerde oldukça gürültülü ilk silah sesi yankılandı ve sadece bir an süren sessizliğin büyüsü kayboldu; insanlar saklandıkları gibi yine ansızın çıkmaya başladı korunaklarından; şişman ateşçi birine bağırmaya başladı; bir top patladı, ardından ikincisi ve kesif, kanlı bir sis yeniden örttü eziyet içindeki beyinleri. Yağmurun ne ara durduğunu fark etmedi kimse; hatırladığım tek şey, ölü ateşçinin sarkık yanaklı sarı, tombul yüzünden akan suydu, oldukça uzun bir süre yağmış olmalıydı yağmur...

...Karşımda gencecik, bir yıllık gönüllülerden biri elini kepine götürmüş dikiliyor ve generalin yalnızca iki saat dayanmamızı istediğini, sonra desteğin geleceğini bildiriyordu. Oğlumun neden uyumadığını düşünüyor ve ne kadar gerekliyse o kadar dayanabileceğimi söylüyordum. Ama tam bu sırada nedense yüzü dikkatimi çekti, olağandışı ve şaşırtıcı derecede soluk olduğundan olsa gerek. Bu yüzden daha beyaz bir şey görmemiştim: Ölülerin bile yüzünde bu bıyıksız ve taze yüzden daha fazla renk vardı. Yanımıza gelirken yolda şiddetli bir korku duymuş ve kendine gelememiş olsa gerekti ve elini siperlikte tutmasının sebebi de delice korkuyu bu alışıldık ve basit hareketle kovmak istemesiydi.

– Korkuyor musunuz? –diye sordum dirseğine dokunarak. Ama dirsek tahta gibiydi, o ise hafifçe gülümsüyor ve susuyordu. Daha doğrusu, dudakları bir gülümseme halinde kasılıyordu, gözlerindeyse yalnızca gençlik ve korku vardı, hepsi bu.

– Korkuyor musunuz? –diye tekrarladım şefkatle.

Dudakları bir kelime sarf etmek için çaba harcayarak kasılırken anlaşılmaz, akla hayale sığmayan korkunç bir şey oldu. Sağ yanağıma sıcak bir rüzgâr çarptı ve beni şiddetle sarstı, hepsi bu. Karşımdaki soluk yüzün yerini ise şimdi kısa, küt ve kırmızı bir şey almıştı ve bu şeyden kan kötü resmedilmiş tabelalardaki mantarı yeni çıkarılmış şişelerden aktığı gibi akıyordu. Ve bu kısa, kırmızı ve akışkan şeyin içinde bir çeşit gülümseme devam ediyordu, dişsiz bir kahkaha: kızıl kahkaha.

Tanıdım bu kızıl kahkahayı. Aramış ve bulmuştum onu. Bütünlüğü bozulan, paramparça olan acayip bedenlerdeki şeyin ne olduğunu anlamıştım artık. Kızıl kahkahaydı bu. Gökyüzünde, güneşteydi ve çok yakında tüm dünyaya yayılacaktı bu kızıl kahkaha!

Onlarsa, apaçık ve sakin sakin, tıpkı uyur gezerler gibi...

ÜÇÜNCÜ PARÇA

...cinnet ve dehşet.

Anlattıklarına göre, hem bizde hem de düşman ordusunda çok sayıda akıl hastası görülmeye başlamış. Bizim tarafta dört psikiyatrik istirahat koğuşu açıldı bile. Karargâhta bulunduğum sırada yaver bana gösteriyordu ki...

DÖRDÜNCÜ PARÇA

...yılan gibi kıvrılıyorlarmış. Bir ucu kopan telin havayı yarıp üç askerin etrafına dolandığını görmüş. Telin dikenle-

ri üniformaları yırtıyor, bedenlere batıyor ve askerler çığlık çığlığa dönüyormuş, ikisi çoktan ölmüş olan üçüncüyü arkalarından sürüklüyormuş. Sonra sadece biri hayatta kalmış ve o iki ölüyü tekmeleyip kurtulmaya çalışırken ölüler ardından sürünüyor, dönüyor, birbirlerinin ve hayatta kalanın üstünden aşıyormuş, sonra ansızın hepsi birden hareketsiz kalmış.

Sadece bu dikenli tel çitinin önünde en az iki bin askerin öldüğünü söylüyordu. Onlar teli kesip yılansı kıvrımlarına dolanırken üzerlerine yağmur gibi kurşun ve karteç* yağdırıyorlarmış. Çok korkunç olduğunu ve nereye kaçacaklarını kestirebilseler saldırının panik havasında bir kaçışla bitebileceğini temin ediyor. Ama on ya da on iki sıra aralıksız dikenli tel, bu telle mücadele ve dibi kazıklı kurt çukurlarından oluşan koca labirent öyle döndürmüş ki başlarını, doğru dürüst yön tayin etmek imkânsızmış.

Kimileri sanki önlerini göremez gibi tutunamayıp huni biçimli derin çukurlara düşüyor ve karınlarına saplanan sivri kazıkların ucunda oyuncak palyaçolar gibi kasılıp dans ederek asılı kalıyormuş; yeni bedenler bunları aşağı bastırıyor ve kısa sürede tüm çukur ağzına kadar dolup kan içindeki ölü ve canlı bedenlerden meydana gelen kımıl kımıl bir yığına dönüşüyormuş. Dipten eller uzanıyor ve bu ellerdeki parmaklar her şeyi yakalamaya çalışarak hummalı gibi kasılıyor ve bu tuzağa bir kere düşen artık geri çıkamıyormuş: Kıskaç gibi sıkı ve kör yüzlerce parmak ayakları kıstırıyor, kıyafetlere yapışıyor, insanı üstlerine deviriyor, gözlere giriyor, boğuyormuş. Çoğu kişi sarhoş gibi doğruca tele doğru koşuyor, telde asılı kalıyor ve bağırmaya başlıyormuş, ta ki bir kurşun işlerini bitirene dek.

---

* Misket saçan, şarapnele benzer bir top mermisi. (ç.n.)

Aslında herkes sarhoş gibiymiş: Tel kollarını ya da bacaklarını yakaladığında bazıları dehşetli küfürler savuruyor, diğerleri kahkahalarla oracıkta ölüyormuş. Kendisi de sabahtan beri hiçbir şey yiyip içmemiş olmasına rağmen epey tuhaf hissediyormuş: Başı dönüyor ve korku zaman zaman yerini yabani bir coşkuya, korkunun coşkusuna bırakıyormuş. Yanında birileri bir şarkı tutturduğunda o da katılıyor ve kısa zamanda hayli dostane koca bir koro meydana geliyormuş. Ne söylediklerini hatırlamıyordu, ama oldukça neşeli, oynak bir şeymiş. Evet, onlar şarkı söylerken etraflarındaki her şey kan kırmızısıymış. Gökyüzü de kırmızı görünüyormuş ve buna bakarak evrende bir felaket olduğunu, acayip bir değişim yaşandığını ve renklerin kaybolduğunu düşünebilirmiş insan: Mavi, yeşil ve diğer alışıldık, yumuşak renkler kaybolmuş, güneşse kırmızı bir maytap gibi yanmaya başlamış.

– Kızıl kahkaha, –dedim.

Ama anlamadı.

– Evet, kahkahayla gülüyorlardı. Söyledim ya sana. Sarhoş gibiydiler. Hatta dans etmiş bile olabilirler, vardı bir şeyler. En azından o üçünün hareketleri benziyordu dansa.

Apaçık hatırlıyor: Göğsünü delip geçen bir mermiyle yaralanıp yere düştüğünde, bilincini yitirene dek bir süre daha ayakları birine eşlik eder gibi dansa devam etmiş. Ve şimdi bu saldırıyı tuhaf bir hisle anımsıyor: kısmen korku, kısmen de adeta aynı şeyi bir kere daha tecrübe etme arzusuyla.

– Ve göğsüne yediğin kurşunu da mı? –diye sordum.

– Her seferinde kurşun yiyecek değiliz ya. Bir cesaret madalyası almak, dostum, fena olmazdı doğrusu.

Sivri burunlu, çıkık elmacıkkemikli ve gözleri çökmüş sarı yüzüyle sırtüstü yatıyordu. Ölü gibi yatıyor ve madalyanın hayalini kuruyordu. İltihap çoktan başlamıştı ve yüksek ateşi vardı, üç gün sonra onu bir çukura, ölülerin yanına

atmak zorunda kalacaklardı ama o yatıyor ve hülyalı hülyalı gülümseyip madalyadan söz ediyordu.

– Peki annene telgraf çektin mi? –diye sordum.

Korkmuş gibi, ama haşin ve öfke dolu bir bakış attı bana ve sorumu yanıtsız bıraktı. Ben de sustum. Yaralıların inlemeleri ve sayıklamaları işitilir oldu bir anda. Ama gitmek için ayaklandığımda elimi sıktı alev alev yanan, ama hâlâ güçlü eliyle ve yanan çöküк gözlerini ne yapacağını bilmez gibi hüzünle bana dikti.

– Bu da ne, ha? Bu da ne? –diye soruyordu korkuyla ve ısrarla elimi çekiştirerek.

– Ne?

– Hepsi işte. Beni bekliyor ya? Ama başaramayacağım. Vatan. Anlatabilir misin ona vatanın ne olduğunu?

– Kızıl kahkaha, –diye yanıtladım.

– Ah! Ben ciddiyim, sense sürekli şaka yapıyorsun. Açıklamak gerek. Ama ona açıklayabilir misin? Yazdıklarını bir bilsen! Neler yazıyor neler! Biliyor musun, ak düşmüş sözlerine. Sense... –meraklı gözlerle baktı başıma, parmağıyla işaret etti ve beklenmedik bir kahkahayla,– "Sense kelleşmişsin. Fark ettin mi?" dedi.

– Burada ayna yok.

– Burada bir sürü ak saçlı ve kel var. Bana bir ayna versene. Ver hadi! Kafamdan beyaz tellerin çıktığını hissediyorum. Ver bir ayna!

Sayıklamaya başlamıştı, ağlıyor, bağırıyordu. Bunun üzerine ayrıldım revirden.

O akşam bir kutlama organize ettik, misafirlerin arasında ölmüşlerin gölgelerinin de bulunduğu hüzünlü ve acayip bir kutlama. Akşam toplanıp çay içmeyi kararlaştırmıştık, tıpkı evdeki gibi, tıpkı piknikte gibi. Semaver ayarladık, hatta limon ve bardak da bulduk ve bir ağacın altına kurulduk. Tıpkı evdeki gibi, tıpkı piknik gibi. Ahbaplar birer ikişer top-

lanıyor ve gürültülü konuşmalarla, neşeli bir beklenti yüklü şakalarla yanımıza yanaşıyordu. Ama kısa bir süre sonra birbirlerine bakmaktan kaçınır hale gelip susuyorlardı, zira ölümden dönen insanların meydana getirdiği bu toplulukta korkunç bir şey vardı. Üstleri başları yırtık, pis, amansız bir uyuza yakalanmış gibi kaşınan, saçları uzayıp karışmış, zayıf, bitkin, bilinen ve alışıldık çehresini yitirmiş hallerimizle sanki birbirimizi semaverin başında ilk kez şimdi görmüştük ve görmemizle korkmamız bir olmuştu. Ne yapacağını bilmez haldeki insanlardan oluşan bu kalabalığın içinde dikkatle tanıdık yüzler arıyor, ama bulamıyordum. Huzursuz, aceleci, her tık sesinde sarsıntılı hareketlerle irkilen, sürekli arkasında bir şeyler arayan, bakmaya korktukları o esrarengiz boşluğu jestlerin aşırılığıyla doldurmaya çalışan bu insanlar tanımadığım, yeni ve yabancı insanlardı. Sesleri de başkaydı: Kesikli, inişli çıkışlı ve kelimeleri güçlükle telaffuz ederek, en ufak bahanede kolayca feryat figana ya da anlamsız ve zapt edilemez bir kahkahaya geçiş yaparak çıkıyordu. Ve her şey yabancıydı. Ağaç yabancıydı, günbatımı yabancıydı, su yabancıydı, tadı ve kokusu farklıydı; sanki ölenlerle birlikte biz de yeryüzünü terk etmiş ve başka bir dünyaya geçmiştik, esrarengiz olayların ve kasvetli, uğursuz gölgelerin dünyasına. Günbatımı sarı ve soğuktu; üzerine hiçbir ışığın aydınlatamadığı hareketsiz, kara bulutlar çökmüştü tüm ağırlıklarıyla, altında toprak da karaydı, bu uğursuz ışığın altında yüzlerimiz de ölülerin yüzü gibi sarıydı. Hepimiz semavere bakıyorduk, ama sönmüştü, kenarları günbatımının sarılığını ve tehdidini yansıtmış, sonra o da yabancı, ölü ve anlaşılmaz bir nesne olup çıkmıştı.

– Neredeyiz biz? –diye sordu biri, sesinde endişe ve korku vardı.

Birileri iç çekti. Bir başkası hummalı gibi parmaklarını kıtırdattı, bir başkası güldü, bir başkası yerinden fırladı ve

hızlı adımlarla masanın etrafında yürümeye başladı. Koşar adım etrafta dolaşan ve bazen tuhaf tuhaf susan, bazen de tuhaf tuhaf mırıldanan bu insanlara artık daha sık rastlanıyordu.

– Savaşta, –diye yanıtladı gülen kişi ve sanki boğazına bir şey kaçmış gibi uzun uzun pes bir kahkaha daha attı.

– Ne gülüyor bu? –diye öfkelendi biri.– Kesin şunu!

Beriki bir kez daha boğulur gibi oldu, kıkırdadı ve boyun eğerek sustu. Hava kararıyor, bulut toprağın üzerini örtüyordu ve birbirimizin hayaletleri andıran sarı yüzlerini güçlükle seçebiliyorduk.

– Potin nerede? –diye sordu biri.

Su geçirmez büyük çizmeler giyen subay arkadaşımızın lakabıydı "Potin".

– Az önce buradaydı, Potin, neredesiniz?

– Potin, boşuna saklanıyorsunuz! Çizmelerinizin kokusunu ta buradan alıyoruz.

Herkes gülmeye başlamıştı ki kahkahalara son veren şikâyetçi ve kaba bir ses karanlığın içinden çınladı:

– Utanmanız yok mu sizin, kesin şunu. Potin bu sabah keşif görevinde öldü.

– Az önce buradaydı. Bir hata olmalı.

– Size öyle gelmiş. Hey, semaverin başındakiler, çabuk bana bir dilim limon kesin.

– Bana da! Bana da!

– Limon kalmadı.

– Ne bu, beyler, –diyerek, adeta ağlarcasına, kederle yankılandı alçak ve dargın bir ses.– Sırf limon var diye geldim ben.

Beriki tekrar güldü uzun uzun pes bir kahkahayla, bu sefer kimse onu durdurmaya kalkmadı. Ama kısa sürede kesti sesini. Son bir kez kıkırdadı ve sustu.

– Yarın hücum var, –dedi biri.

Rahatsız olan birkaç ses bağırdı:

– Boş versenize! Ne hücumu!

– Ama siz de biliyorsunuz...

– Boş verin. Konuşacak konu mu kalmadı. Ne bu böyle!

Günbatımının renkleri soldu. Bulut yükseldi ve ortalık aydınlandı sanki, yüzler tanıdık hale geldi ve etrafımızda çember çizen de sakinleşip oturdu.

– Ev şimdi nasıldır acaba? –diye sordu, sesinde belirsiz, kabahat işlemiş gibi bir tebessüm işitiliyordu.

Ve her şey yine korkunç, anlaşılmaz ve yabancı hale geldi: Hem de insanı dehşete düşürecek, hatta bilincini yitirtecek kadar. Hepimiz hemen konuşmaya, bağırmaya ve telaşla kıpırdanmaya başladık; bardakları oradan oraya koyuyor, birbirimizin omzuna, koluna ve dizine dokunuyorduk, sonra anlaşılmayana boyun eğip sustuk.

– Evde mi? –diye bağırdı karanlığın içinden birisi. Heyecan, korku ve öfkeden hırıldıyordu sesi, bir yandan da titriyordu. Ve sanki konuşmayı unutmuş gibi bazı kelimeleri bir türlü çıkaramıyordu.– Evde mi? Hangi ev, ev mi vardı bir yerde? Kimse sözümü kesmesin, yoksa ateş etmeye başlarım. Evde her gün banyo yapardım. Anlıyor musunuz, su dolu bir küvet. Hem de ağzına kadar. Ama şimdi bazı günler yüzümü yıkayamıyorum bile, kafam kabuk bağlamış, uyuz gibi bir şey olmuşum ve tüm vücudum kaşınıyor, bir şey bedenimde geziniyor da geziniyor... Ben pislikten çıldırıyorum, siz ev diyorsunuz! Sığır gibiyim, kendimden iğreniyorum, kendimi tanıyamıyorum ve ölüm o kadar da korkunç gelmiyor artık. Şarapnellerinizle beynimi parçalıyorsunuz, beynimi! Nereye ateş etseniz, mermilerin hepsi beynimi buluyor. Ev diyorsunuz. Ne evi? Sokak, pencereler, insanlar, oysa ben artık sokağa bile çıkamam utancımdan. Semaver getirmişsiniz, bense bakmaya utanıyorum semavere.

Beriki yeniden güldü.

– Şeytan bilir ne olduğunu. Ben eve gidiyorum, –diye bağırdı biri.

– Eve mi?

– Evin ne olduğunu anlamıyorsunuz siz!..

– Eve mi? Duydunuz mu, eve gitmek istiyormuş!

Toplu bir kahkaha ve tüyler ürperten bir çığlık yükseldi. Ve herkes anlaşılmayan karşısında boyun eğerek yeniden sustu. Tam da bu anda sadece ben değil, kaç kişi varsa hepimiz hissettik *bunu*. Karanlık, esrarengiz ve yabancı arazilerden üzerimize doğru geliyordu; içinde, belki de taşların arasında unutulmuş ve kaybolmuş insanların ölmekte olduğu kara sağır çatlaklardan yükseliyordu, bu eşi benzeri olmayan yabancı gökten yağıyordu. Dehşetten bilincimizi yitirerek ses çıkarmadan dikiliyorduk sönmüş semaverin etrafında, devasa ve biçimsiz bir gölgeyse gözlerini dikkatle üzerimize dikmiş, ses çıkarmadan bize bakıyordu. Ansızın, çok yakınımızda, büyük olasılıkla alay kumandanının kaldığı yerin önünde bir müzik başladı ve çılgınca neşeli, yüksek sesler gecenin ve suskunluğun ortasında adeta alev aldı. Çılgın bir neşe ve meydan okumayla çalıyordu müzik; aceleci, düzensiz, biraz fazla yüksek ve biraz fazla neşeli. Ve tıpkı bizim gibi, çalanların da, dinleyenlerin de dünyanın üzerinde yükselmiş bu devasa ve biçimsiz gölgeyi gördüğü belliydi.

Orkestranın trompetçisi ise anlaşılan kendinde, beyninde, kulaklarında taşıyordu bu devasa ve suskun gölgeyi. Kesik kesik ve kırık ses tek başına, dehşetten titreyerek deli gibi oradan oraya koşup sıçrıyor, diğerlerinden uzaklaşıyordu. Ve diğer sesler de sanki dönüp ona bakıyordu; o denli beceriksizce, sendeleyerek ve düşe kalka koşuyorlardı dağılan bir kalabalık gibi, biraz fazla yüksek, biraz fazla neşeli; içinde, belki de taşların arasında unutulmuş ve kaybolmuş insanların ölmekte olduğu kara sağır çatlaklara biraz fazla yakın.

Ve uzun süre dikildik sönmüş semaverin etrafında susarak.

BEŞİNCİ PARÇA

...uyumuştum ki doktor beni dikkatle sarsarak uyandırdı. Uyandırıldığımızda hepimiz nasıl çığlık atıyorsak ben de o şekilde çığlık attım ayağa fırlarken ve çadırın çıkışına doğru atılmak istedim. Ama doktor sıkıca kolumdan tutup özür diledi:

– Sizi korkuttum, bağışlayın. Biliyorum, uyumak istiyorsunuz...

– Beş gün... –diye mırıldanıp yeniden uykuya daldım ve epey uyuduğumu zannederken doktor yeniden konuştu dikkatle böğrümü ve ayaklarımı dürterek.

– Ama çok mühim. Cancağızım, lütfen, çok mühim. Bence... Ah, yapamayacağım. Bence orada hâlâ yaralılar var...

– Ne yaralısı? Tüm gün taşıdınız ya. Beni rahat bırakın. Adilik bu, beş gündür uyumuyorum!

– Sinirlenmeyin, cancağızım, –diye mırıldandı doktor beceriksiz hareketlerle kasketi başıma geçirirken.– Herkes uyuyor, uyandırmak mümkün değil. Lokomotifle birlikte yedi vagon ayarladım, ama bize insan lazım. Sizi de anlıyorum ama... Cancağızım, yalvarırım. Herkes uyuyor, herkes reddediyor. Kendim de korkuyorum uyuyakalmaktan. Ne vakit uyuduğumu hatırlamıyorum bile. Halüsinasyon görmeye de başladım galiba. Cancağızım, indirin ayaklarınızı, hadi, önce birini, hadi, işte böyle...

Doktorun yüzü solgundu ve yalpalıyordu, belli ki, şöyle uzanıverse hemen uyuyacak ve aralıksız birkaç gün kalkmayacaktı. Ayaklarım altımda bükülüveriyordu ve yürürken içimin geçtiğinden eminim, zira kim bilir hangi cehen-

nemden çıkan kara kara lokomotif ve vagon siluetlerinin bir anda yerden bitivermesi epey şaşırttı beni. Karanlıkta zar zor seçilen bazı insanlar ağır ağır ve sessizce dolanıyordu etraflarında. Lokomotifte ve vagonlarda bir tane bile fener yoktu, ocak kapağından çıkan ve parlak denemeyecek kırmızımtırak bir ışık vuruyordu yola sadece.

– Bu da ne? –dedim irkilerek.

– Gidiyoruz ya. Unuttunuz mu? Gidiyoruz, –diye mırıldadı doktor.

Gece soğuktu ve doktor titriyordu, ben de ona bakarken tüm bedenimde hissettim aynı gıdıklayıcı ve sık aralıklarla gelen titremeyi.

– Şeytan görsün yüzünüzü! –diye bağırdım yüksek sesle.– Başkasını alamaz mıydınız...

– Daha sessiz, lütfen, daha sessiz! –dedi doktor kolumu tutarak.

– Şimdi tüm toplar aynı anda gürlese, bir kişi bile kımıldamaz yerinden, –dedi karanlığın içinden biri.– Düşman da uyuyor. Gitsen kollarını bağlayıp getirirsin uyuklayanları. Az önce nöbetçinin yanından geçtim. Bana baktı ama ne bir şey dedi, ne de kımıldadı. Muhtemelen o da uyuyor. Nasıl düşmüyor, hayret.

Konuşan esnedi ve giysisi hışırdadı: Anlaşılan gerinmekteydi. Çıkmak için göğsümü vagonun kenarına dayadım ve uyku anında ele geçirdi beni. Arkamdan biri beni kaldırıp içeri koydu; bense, neden bilmem, ayaklarımla onu tekmelemeye çalışıyordum ve yeniden daldım, uykumda bölük pörçük konuşmalar işitiyordum sanki:

– Yedinci verstte.

– Fenerleri unuttunuz mu yoksa?

– Yok, o gelmiyor.

– Hadi buraya. İndir biraz. İşte böyle.

Vagonlar oldukları yerde ileri geri sallandı, bir şeyler tak tuk etti. Ve yavaş yavaş tüm bu sesler yüzünden, üstüne bir

de rahat rahat ve sakin sakin yattığım için olsa gerek, uyku beni terk etmeye başladı. Doktor ise uyudu ve elini tuttuğumda ölü gibi, cansız ve ağır olduğunu gördüm. Tren şimdi temkini elden bırakmadan yavaşça hareket ediyordu, hafif sarsıntılarla ve adeta yolu yoklarcasına. Sıhhiyeci öğrenci fenerin mumunu yakıp duvarları ve kapıların oluşturduğu kara delikleri aydınlattı.

– Hay şu şeytanın işine! –dedi sinirle.– Bize şimdi çok ihtiyaçları var. İyice dalmadan uyandırın onu. Bir kere daldı mı işimiz bitik, kendimden biliyorum.

Doktoru sarstık, o da şaşkın gözlerle etrafına bakınarak oturdu. Tekrar devrilmek istedi ama izin vermedik.

– Şimdi bir yudum votka olsa ne iyi olurdu, –dedi öğrenci.

Birer yudum konyak içtik ve uyku tamamen kayboldu. Kapıların oluşturduğu büyük ve kara dikdörtgenler önce pembeleşti, ardından da kızardı: Tepelerin ardında bir yerde devasa ve suskun bir kızıllık kendini gösterdi, sanki gecenin ortasında güneş doğuyordu.

– Uzakta bu. Yirmi verst ötede.

– Üşüdüm, –dedi doktor dişlerini takırdatarak.

Öğrenci kapının ardına göz attı ve eliyle beni çağırdı. Baktım: Ufkun çeşitli yerlerinde yine aynı hareketsiz kızıllıklar suskun bir zincir halinde sıralanıyordu, sanki aynı anda onlarca güneş doğuyordu. Ve artık o kadar karanlık değildi. Uzak tepeler göğü açıkça seçilen kırık ve dalgalı bir çizgiyle keserek kapkara yükseliyordu, yakınlardaysa her şey dingin, suskun ve sabit bir kırmızı ışıkla yıkanıyordu. Öğrenciye baktım: Havaya ve ışığa dönüşen o aynı belli belirsiz kan kırmızı renkle boyanmıştı yüzü.

– Çok yaralı var mı? –diye sordum.

Elini salladı.

– Çok deli var. Yaralıdan daha çok.

– Hakiki deli mi?

– Başka türlüsü var mı?

Bana bakıyordu ve güneş çarpmasından ölen o askerde gördüğüm aynı donmuş, yabani, soğuk dehşetle dolu ifade vardı gözlerinde.

– Kesin şunu, –dedim arkamı dönerek.

– Doktor da deli. Baksanıza haline.

Doktor duymuyordu. Bağdaş kurmuş oturuyor, iki yana sallanıyor ve ses çıkarmadan dudaklarıyla parmak uçlarını oynatıyordu. Onun bakışlarında da vardı aynı donmuş, taşlaşmış ve küt yıkılmışlık ifadesi.

– Üşüyorum, –dedi ve gülümsedi.

– Şeytan alsın hepinizi! –diye bağırdım vagonun köşesine doğru uzaklaşarak.– Neden çağırdınız ki beni?

Kimse cevap vermedi. Öğrenci büyüyen, suskun kızıllığa bakıyordu, bukle bukle saçlarıyla ense kökü gencecikti ve ona bakarken nedense ince bir kadın elinin bu saçların içinde gezindiğini görür gibi oluyordum sürekli. O denli nahoştu ki bu hayal, öğrenciden nefret etmeye başladım, artık tiksinmeden bakamıyordum ona.

– Kaç yaşındasınız? –diye sordum, ama o arkasını dönüp sorumu yanıtsız bıraktı.

Doktor hafifçe sallanmaya devam ediyordu.

– Üşüyorum.

– Bir yerlerde, –dedi öğrenci yüzünü dönmeden,– bir yerlerde sokakların, binaların, üniversitenin olduğunu düşününce...

Sanki söylemesi gereken her şeyi söylemiş gibi yarım bıraktı cümlesini ve sustu. Tren aniden durunca duvara çarptım, ardından insan sesleri işitildi. Aşağı atladık.

Lokomotifin tam önünde, demiryolunda bir şey yatıyordu: İçinden bir ayağın fırladığı küçük bir topak.

– Yaralı mı?

– Ölü. Kafası kopmuş. Siz ne dersiniz bilmem ama ben ön feneri yakacağım. Yoksa yine biri ezilebilir.

İçinden ayak fırlayan topağı kenara attılar; ayak sanki havaya basıp kaçmak ister gibi bir anlığına yukarı kalktı, ardından hepsi birlikte kapkara şarampolde kayboldu. Fenerin yanmasıyla lokomotifin karanlığa gömülmesi bir oldu.

– Dinleyin! –diye fısıldadı biri sessiz bir dehşetle.

Nasıl oldu da daha önce duymamıştık! Her taraftan – yerlerini tam olarak tespit etmek imkânsızdı– kulakları tırmalayan, aralıksız, genişliğine bakılırsa şaşırtıcı derecede sakin ve hatta adeta kayıtsız bir inleme sesi geliyordu. Hem çığlık hem de inlemeler duyuyorduk sürekli, ama bu daha önce duyduğumuz hiçbir şeye benzemiyordu. Kızıla çalan bulanık yüzeyin üzerinde hiçbir şeyi yakalayamıyordu göz ve bu yüzden sanki toprağın ya da doğmayan güneşin aydınlattığı gökyüzünün kendisi inliyor gibi geliyordu insana.

– Beşinci verst, –dedi makinist.

– Oradan geliyor, –diyerek eliyle ileriyi işaret etti doktor.

Öğrenci irkildi ve ağır ağır yüzünü bizden tarafa döndü:

– Bu da ne böyle? İnsan nasıl işitir böyle bir şeyi!

– Devam edelim!

Lokomotifin önünde yürümeye başladık, demiryolunun üstünde uzun ve yekpare bir gölge bırakıyorduk ve bu gölge kara göğün karşıt noktalarında sessizce dikilen hareketsiz ve dingin ışık nedeniyle kara değil, bulanık kızıl renkte görünüyordu. Her adımımızla birlikte daha da artıyordu gözle görülen bir kaynağı olmayan bu benzersiz yabani inleme sesi. Kızıl hava inliyordu sanki, sanki toprak ve gökyüzü inliyordu. Kesintisizliği ve tuhaf kayıtsızlığı içinde bazen çayırlıktaki çekirgelerin çıtırtısını andırıyordu, yaz mevsiminde yeşillenmiş bir çayırlıktaki çekirgelerin muntazam ve

sıcak çıtırtısını. Gittikçe daha sık rastlamaya başladık cesetlere. Bunları üstünkörü inceleyip demiryolunun kenarına atıyorduk. Yattıkları yerde toprak tarafından emilen kan nedeniyle koyu renkte yağlı lekeler bırakan sakin, kayıtsız ve solgun cesetler. Başlangıçta sayıyorduk, ama sonra karıştırmaya başladık ve saymayı bıraktık. Çok fazlaydılar, hava niyetine içine soğuğu çeken ve varlığının her parçasıyla inleyen bu uğursuz gece için çok fazlaydılar.

– Bu da ne! –diye bağırıyordu doktor ve yumruğuyla birilerini tehdit ediyordu.– Dinleyin diyorum...

Altıncı verst yaklaşırken inlemeler belirginleşip keskinleşiyor ve bu sesleri çıkaran yamulmuş ağızlar hissedilebiliyordu artık. Korka korka dikiyorduk gözlerimizi belli belirsiz ışığıyla insanı aldatan pembe karanlığın içine; aşağıda, demiryolunun dibinde yardım çağıran ağlamaklı ve yüksek bir inilti koyuverdi birileri. Derhal bulduk yaralıyı, yüzünde sadece gözler vardı: Öyle kocaman görünmüştü bu gözler yüzüne fenerin ışığı düşünce. İnlemeyi kesti, sırayla her birimizin ve fenerlerimizin üzerinde gezdiriyordu gözlerini yalnızca ve insanlarla ateşi görmenin çılgın sevinci ve tüm bunların az sonra bir hayal gibi kaybolacağına dair çılgın korku yan yanaydı bakışlarında. Kim bilir kaçıncı kez fenerleriyle üzerine eğilen insanları gördüğünü sanmış ve bu insanlar kaçıncı kez kaybolmuştu kanlı ve bulanık bir kâbusun içinde.

İlerlemeye devam ettik ve neredeyse anında iki yaralıya daha rastladık; biri demiryolunda yatarken, diğeri şarampolün içinde inliyordu. Yaralıları topladığımız sırada doktor öfkeden titreyerek bana şöyle dedi:

– Ee?

Ve arkasını döndü. Birkaç adım sonra hafif yaralı birine rastladık, bir koluyla diğerini destekleyerek kendi başına yürüyordu. Başı yukarıda, yol vermek için kenara çekil-

diğimizde bizi fark etmemiş gibi doğruca üstümüze geldi. Galiba bizi görmüyordu. Lokomotifin önüne gelince bir anlığına durdu, etrafını dolandı ve vagonların yanından yürümeye başladı.

– Binsen iyi olur –diye bağırdı doktor, ama cevap alamadı.

Bunlar bizi dehşete düşüren ilk yaralılardı. Daha sonra demiryolunun üstünde ve civarında gitgide daha sık karşımıza çıkmaya başladılar, yangınların sabit ve kızıl yansımalarıyla aydınlanan tüm arazi adeta canlı gibi kımıl kımıl oynamaya; gürültülü feryatlar, çığlıklar, lanet okumalar ve inlemelerle yanmaya başladı. Bu koyu renkli öbekler kollarını ve bacaklarını tuhaf bir biçimde açmış, sepetten kurtulan uykulu yengeçler gibi kımıl kımıl geziniyordu, kopuk ve belirsiz hareketleri ve ağır hareketsizlikleriyle insanı pek az andırıyorlardı. Bazıları sessiz ve itaatkârdı; diğerleri inliyor, uluyor, küfrediyor, bu kanlı ve kayıtsız geceyi, gecenin ve cesetlerin ortasındaki yalnızlıklarını ve bu korkunç yaraları yaratan sanki bizmişiz gibi büyük bir tutkuyla kendilerini kurtaran kişilere nefret kusuyorlardı. Vagonlarda yer kalmamıştı artık, sanki uzun süre bir kan yağmurunun altında dikilmişiz gibi sırılsıklam olmuştu tüm giydiklerimiz, ama sürekli yaralı taşıyorduk ve sürekli yine aynı yabanilikle kımıl kımıldı canlanan arazi.

Bazıları sürünerek, diğerleri düşe kalka yaklaşıyordu. Bir asker adeta koşarak geldi yanımıza. Yüzü darmadağın olmuş, yabani ve korkunç bir ateşle yanan bir göz kalmıştı sadece ve neredeyse hamamdan fırlamış gibi çırılçıplaktı. Beni itekledikten sonra gözüyle doktoru buldu ve hemen sol eliyle doktoru göğsünden yakaladı.

– Suratını dağıtacağım senin! –diye bağırdı ve doktoru sarsarak kelimelerin üstüne basa basa sunturlu bir küfür ilave etti.– Suratını dağıtacağım senin! Şerefsiz herifler!

Doktor kendini kurtardı ve askerin üzerine yürüyerek nefes nefese bağırdı:

– Seni divanıharbe vereceğim, alçak! Çalışmama engel olduğun için hücreyi boylayacaksın! Alçak! Hayvan!

İkisini zorla ayırdılar, ama asker uzun süre devam etti bağırmaya:

– Şerefsiz herifler! Suratını dağıtacağım!

Gücüm kesilmeye başlamıştı, sigara içip dinlenmek için kenara çekildim. Kuruyan kan kara bir eldiven gibi yapışmıştı ellerime, parmaklarım güçlükle bükülüyor, sigaraları ve kibritleri tutamıyordum. Nihayet sigaradan bir nefes çekebildiğimde tütün dumanı o kadar yeni ve tuhaf görünmüştü ki gözüme, ne daha önce tattıklarıma ne de tadacaklarıma benziyordu. Tam bu sırada buraya birlikte geldiğimiz öğrenci sıhhiyeci yanaştı yanıma, ama sanki en son seneler önce görmüştüm onu ve nerede olduğunu bir türlü hatırlayamıyordum. Sert adımlarla, adeta uygun adım yürüyordu, bakışları gövdemi delip geçmiş, uzaklara, yukarılara yönelmişti.

– Onlarsa uyuyor, –dedi görünüşe bakılırsa bütünüyle sakin bir tavırla.

İmanın ucu bana dokunuyormuşçasına celallendim.

– On gün boyunca aslanlar gibi çarpıştıklarını unutuyorsunuz.

– Onlarsa uyuyor, –diye tekrarladı, gövdemi delip geçen bakışları daha yükseğe yönelmişti. Sonra üzerime eğildi ve parmağıyla tehdit ederek aynı kuru ve sakin tonla devam etti:

– Size söyleyeceğim. Size söyleyeceğim.

– Neyi?

İyice eğildi bana doğru, manidar bir ifadeyle parmağını sallıyor ve sanki tamamlanmış bir düşünce gibi tekrar ediyordu:

– Size söyleyeceğim. Size söyleyeceğim. İletin onlara.

Ve yine sertçe bana bakarak ve bir kere daha parmağıyla tehdit edip altıpatları çıkardı ve şakağına ateş etti. Bu beni hiç şaşırtmadığı gibi korkutmadı da. Sigarayı sol elime alıp parmağımla yarasını yokladım, sonra vagonlara yürüdüm.

– Şu öğrenci kendini vurdu. Sanırım, hâlâ yaşıyor, –dedim doktora.

Beriki başını tutup inledi:

– Ah, şeytan alsın onu!.. Hiç yerimiz kalmadı ki. İşte şu da kendini vuracak birazdan. Ve size şeref sözü veriyorum, –diye bağırdı sinir ve tehditle:– ben de! Evet! Ve sizden rica ediyorum, lütfen yürüyerek dönün geri. Yer yok. İsterseniz beni şikâyet edebilirsiniz.

Ve bağırmaya devam ederek arkasını döndü, bense birazdan kendini vuracak olan askere yaklaştım. Bir sıhhiyeciydi ve galiba o da öğrenciydi. Alnını vagonun duvarına dayamış dikiliyor, hüngür hüngür ağlamaktan omuzları titriyordu.

– Kesin şunu, –dedim titreyen omza dokunup.

Ama yüzünü dönmedi bana, cevap vermeden ağlamaya devam etti. Onun da beriki gibi gencecikti ense kökü ve o da korkunçtu: Kusmak isteyen bir sarhoş gibi beceriksizce kollarını ve bacaklarını iki yana uzatmış dikiliyordu ve boynunda kan vardı, kollarını dolamıştı muhtemelen.

– E hadi? –dedim sabırsızlıkla.

Vagondan uzaklaştı ve başını öne eğip ihtiyarlar gibi kamburunu çıkararak karanlığın içine, herkesten uzağa yürüdü. Neden bilmem, ben de arkasından gittim, uzun süre yürüyüp vagonlardan uzaklaştık. Galiba ağlıyordu; ben de sıkıldım ve ağlamak istedim.

– Bekleyin! –diye bağırdım durup.

Ama o dar omuzlarıyla bir ihtiyar gibi kamburunu çıkarıp bir o ayağını, bir diğerini sürüyerek devam etti yürüme-

ye. Bir süre sonra da kayboldu kırmızıya çalan ve ışık gibi görünse de hiçbir şeyi aydınlatmayan pusun içinde. Bense tek başıma kaldım.

Solda, artık benden uzakta bir dizi cansız ışık geçti süzülerek: Tren gitmişti. Ölüler ve ölmekte olanlar arasında tek başınaydım. Daha kaç kişi vardı? Etrafımdaki her şey hareketsiz ve ölüydü, ama biraz ötede arazi canlı gibi kımıl kımıldı, ya da tek başıma olduğum için öyle gelmişti bana. Ama inlemeler dinmemişti. Çocuk ağlamasını ya da terk edilip soğuktan donan binlerce eniğin iniltisini andıran bu sesler örtmüştü toprağı. Sonu gelmeyen buzdan sivri bir iğne gibi saplanıyordu beyne ve yavaşça hareket ediyordu ileri geri, ileri geri...

ALTINCI PARÇA

...bunlar bizimkilerdi. Son bir ayda her iki ordunun, yani hem bizim hem de düşmanın peşini bırakmayan ve bütün emirlerle planları boşa çıkaran o acayip keşmekeşin içinde bize doğru ilerleyenin düşman, hatta tam olarak dördüncü kolordu olduğundan emindik. Birileri dürbünden bizimkilerin üniformalarını apaçık seçtiği sırada saldırı için her şey hazırdı, ama on dakika sonra gizem yerini sakin ve mutlu bir güvene bıraktı: Bunlar bizimkilerdi. Anlaşılan onlar da bizi tanımıştı: Hiç telaş etmeden bize doğru hareketlendiler, bu telaşsız hareketliliğin içinde, tıpkı bizdeki gibi, beklenmedik bir karşılaşmadan doğan mutlu bir gülümseme hissediliyordu.

Ateş etmeye başladıklarında bir süre bunun ne anlama geldiğini kavrayamadık, şarapneller ve kurşunlar dolu gibi üstümüze yağıp yüzlerce insanı anında yere sererken hâlâ gülümsemekteydik. Birileri bunun bir hata olduğunu söyledi bağırarak ve –çok iyi hatırlıyorum– hepimiz karşıdakinin

düşman olduğunu; bizim değil, düşmanın üniformasını giydiğini gördük ve derhal ateşle yanıt verdik. Bu tuhaf çarpışmanın başlangıcından on beş dakika kadar sonra iki ayağım birden koptu, kendime geldiğimde amputasyon sonrası revirde yatıyordum.

Çarpışmanın nasıl sonra erdiğini sordum, ama beni teskin etmeye çalışan kaçamak bir cevap verdiler, bu cevaptan anladım ki, bizi ezip geçmişlerdi; sonra bacaklarını yitirmiş bir asker olarak beni bir neşe sardı: Artık bunun üzerine beni eve gönderirlerdi, her şeye rağmen hayattaydım, daha uzun süre, hatta sonsuza kadar yaşayacaktım. Ve ancak bir hafta sonra öğrenebildim bazı ayrıntıları ve bu ayrıntılar içimde daha önce tecrübe etmediğim, yeni bir korku ve şüphe uyandırdı.

Evet, galiba bunlar bizimkilerdi ve ayaklarımı bizim askerimizin bizim topumuzdan fırlattığı bizim mermimiz koparmıştı. Ve kimse bunun nasıl olduğunu açıklayamıyordu. Nasıl olduysa gözlere perde inmiş ve aynı ordunun iki alayı aralarında bir verst kala dikilip karşıdakinin düşman olduğundan son derece emin, bir saat boyunca onu yok etmeye çalışmıştı. Şimdi bu olayı isteksiz ve yarım ağızla söylenen sözlerle hatırlıyorlardı ve –en şaşırtıcısı da– o ana dek konuşanların çoğunun ortada bir hata olduğunu kabul etmedikleri hissediliyordu. Daha doğrusu, hatayı kabul ediyorlardı, ama bunun daha sonraki bir mesele olduğunu, başlangıçta gerçekten de düşmanla karşı karşıya geldiklerini ve düşmanın takip eden kargaşalıkta bir yerlere saklandığını ve bizi kendi mühimmatımızın hedefi haline getirdiğini düşünüyorlardı. Kimileri gerçeğe uygun ve anlaşılır olduğunu düşündükleri kesin açıklamalarda bulunarak bunu uluorta dile getirmekten çekinmiyordu. Ben kendim de bu tuhaf yanlış anlaşılmanın nasıl başladığını kesin olarak söyleyemiyorum hâlâ, çünkü nasıl önce bizimkini, yani kırmızı üniformayı apaçık gördüysem, sonra onların turuncu üniformasını da

aynı şekilde, apaçık görmüştüm. Nasıl olduysa herkes çabucak bu olayı unuttu, hatta o derece unuttular ki bundan gerçek bir çarpışma gibi söz ediyorlardı ve bu bakış açısıyla son derece içten yazılmış çok sayıda haber gönderildi gazetelere; bunları eve döndükten sonra okudum. Bize, yani bu çarpışmadan kurtulan yaralılara karşı davranışlar önceleri biraz tuhaftı: Sanki bize diğer yararlılara göre daha az acıyorlardı ama kısa süre sonra bu da düzeldi. Ama burada anlatılanlara benzeyen yeni olaylar ve düşman ordusundan iki birliğin işi geceleyin göğüs göğüse çarpışmaya kadar vardırarak birbirini gerçekten de neredeyse tamamen yok etmesi bana yaşananın bir hata olduğunu düşünmekte haklı olduğumu gösteriyor.

Amputasyonu yapan doktorumuz, –sarıya çalan kır ve seyrek bıyıklarının arasından sürekli bir şeylere tebessüm eden, iyodoform, tütün dumanı ve fenol kokulu, kemikleri çıkmış kuru bir ihtiyardı bu–, gözlerini kısıp şöyle dedi bana:

– Eve gideceğiniz için şanslısınız. Burada ters giden bir şeyler var.

– Nedir o?

– Öyle işte. Ters. Bizim zamanımızda daha basitti.

Neredeyse çeyrek asır önce patlak veren son Avrupa savaşına katılmıştı ve sık sık keyifle anımsıyordu o günleri. Ama bu savaşı anlamıyor ve fark ettiğim kadarıyla ondan korkuyordu.

– Evet, ters, –diyerek çekti içini ve tütün dumanının içinde kaybolup suratını astı.– Mümkün olsa kendim de giderdim buradan.

Üzerime doğru eğilip tütün dumanıyla sararmış bıyıklarının arasından fısıldadı:

– Yakında öyle bir an gelecek ki artık kimse buradan ayrılamayacak. Evet. Ne ben ne de başkası.

Bana yakından bakan ihtiyar gözlerinde yine aynı sersemliği ve donup kalmışlığı gördüm. Binlerce binanın yıkılışını andıran korkunç ve katlanılmaz bir şey parlayıp söndü kafamda ve dehşetten buz keserek fısıldadım:

– Kızıl kahkaha.

Beni anlayan ilk kişi o oldu. Aceleyle başını sallayıp onayladı:

– Evet. Kızıl kahkaha.

Burnumun dibine girip bakışlarıyla sağı solu kolaçan etti ve sivri kır sakalını ihtiyarlar gibi sıkça oynatarak fısıldamaya başladı:

– Siz yakında gideceksiniz, size söyleyebilirim. Hiç akıl hastanesindeki kavgaları gördünüz mü? Görmediniz mi? Ben gördüm. Onlar da sağlıklı insanlar gibi kavga ederler. Anlıyor musunuz, sağlıklı insanlar gibi!

Birkaç kere manidar bir tavırla tekrarladı bu ifadeyi.

– Ne demek bu? –diye sordum ben de korkuyla fısıldayarak.

– Hiç. Sağlıklı insanlar gibi!

– Kızıl kahkaha, –dedim.

– Onları su döküp ayırdılar.

Bizi ölesiye korkutan yağmuru hatırlayınca sinirlendim.

– Siz çıldırmışsınız, doktor!

– Sizden fazla değil. Her halükârda sizden fazla değil.

Elleriyle ihtiyar ve sivri dizlerini kavrayıp kıkırdamaya başladı ve omzunun üstünden beni süzerek birkaç kere sinsi sinsi göz kırptı, sanki sadece ikimiz biliyorduk başka kimsenin bilmediği o çok komik şeyi, beklenmedik ve ağır kahkahasının yankısı bu sırada kuru dudaklarındaydı hâlâ. Sonra sihirlerini gösteren bir büyü profesörünün törensel havasıyla elini kaldırdı ve yavaşça indirdi: Battaniyenin, kesilmeselerdi altında ayaklarımın olması gereken yerine iki parmağıyla dikkatle dokundu.

– Peki bunu anlıyor musunuz? –diye sordu esrarengiz bir tonda.

Sonra yine aynı törensel ve manidar tavırlarla elini yaralıların yattığı sıra sıra yatakların üzerinde gezdirdi ve tekrar sordu:

– Peki bunu açıklayabilir misiniz?

– Yaralılar, –dedim.– Yaralılar.

– Yaralılar, –diye tekrarladı yankı gibi.– Yaralılar. Ayaksız, kolsuz, karnı yarılmış, göğsü delik deşik, gözü çıkmış yaralılar. Bunu anlıyor musunuz? Çok sevindim. Demek ki, bunu da anlıyorsunuz...

Yaşından beklenmeyecek bir esneklikle ayaklarıyla havada dengesini sağlayarak ellerinin üzerinde baş aşağı durdu. Beyaz önlük ters döndü, kan yüzüne hücum etti ve baş aşağı ısrarlı ve acayip bir bakışla bana bakarken, ağzından güçlükle ve kesik kesik döküldü kelimeler:

– Peki... bunu da... anlıyor... musunuz?

– Kesin şunu, –diye fısıldadım korkuyla.– Yoksa bağırırım.

Ayaklarının yeniden yere basmasıyla doğal duruşunu aldı, yeniden yatağımın ucuna ilişti ve bir yandan puflayarak bir öğretmen edasıyla belirtti:

– Kimse anlamıyor bunu.

– Dün yine ateş ediyorlardı.

– Dün de ateş ediyorlardı. Evvelsi gün de ateş ediyorlardı, –diye onaylayarak başını salladı.

– Eve gitmek istiyorum! –dedim kederle.– Sevgili doktor, eve gitmek istiyorum. Burada kalamam. Her şeyin iyi, her şeyin güzel olduğu bir evim olduğuna inanmaktan vazgeçeceğim böyle giderse.

Bir şeyler düşünüyordu ve cevap vermiyordu, bunun üzerine ağlamaya başladım:

– Tanrım, ayaklarım yok. Öyle severdim ki bisiklete binmeyi, yürümeyi ve koşmayı, ama şimdi ayaklarım yok.

Sağ ayağımla oğlumu sallardım, o da gülerdi, ama şimdi... Kahrolun hepiniz! Ne diye gideceğim eve artık? Sadece otuz yaşındayım... Kahrolun hepiniz!

Ve hüngür hüngür ağladım, ağladım sevgili ayaklarımı, hızlı ve kuvvetli ayaklarımı hatırlayarak. Kim aldı onları benden, kim cüret etti buna!

– Dinleyin, –dedi doktor yan tarafa bakıp.– Dün ne gördüm: Deli bir asker geldi yanımıza. Düşman askeri. Neredeyse çırılçıplaktı, bir hayvan gibi yara bere içindeydi ve açtı; saçı sakalı tıpkı bizim gibi birbirine karışmıştı, bir vahşiye, bir ilkele, bir maymuna benziyordu. Elini kolunu sallıyor, maymunluk ediyor, şarkı söylüyor, bağırıyor ve kavgaya tutuşuyordu. Karnını doyurup araziye geri saldık. Nereye götürebiliriz ki! Geceleri üstü başı yırtık, uğursuz hayaletler gibi tepeden tepeye, ileri geri, tüm istikametlerde yol yokuş demeden, amaçsız ve korunaksız geziniyorlar. Ellerini kollarını sallıyor, kahkaha atıyor, bağırıyor ve şarkı söylüyor, karşılaştıklarında bazen kavga ediyor, bazen de birbirlerini görmeden geçip gidiyorlar. Ne yiyip ne içiyorlar? Muhtemelen hiçbir şey, ya da yabani hayvanlarla, geceler boyu tepelerde dalaşıp uluyan şu semirmiş vahşi köpeklerle birlikte ceset yiyorlar belki de. Geceleri fırtınanın uyandırdığı kuşlar ya da çirkin pervaneler gibi ateşin etrafında toplanıyorlar, bir yerde soğuktan korunmak için ateş yakılmasıyla, yarım saat içinde etrafında soğuktan donmuş maymunlara benzeyen onlarca bağırtkan, üstü başı yırtık yabani siluetin bitivermesi bir oluyor. Anlamsız ve ürkütücü feryatları yüzünden çileden çıkanlar bazen yanlışlıkla, bazen de bilerek ateş ediyorlar üzerlerine...

– Eve gitmek istiyorum! –diye bağırıyordum kulaklarımı tıkayarak.

Ve ardı arkası kesilmeyen korkunç kelimeler sanki pamuğun içinden geçer gibi, belli belirsiz pes yankılarla çakılmaya devam ediyordu şaşkına dönen beynime.

– ...Sayıları çok. Sağlıklı ve akıllı insanlar için hazırlanmış kurt çukurlarında, uçurumlarda, dikenli tel ve kazıklardan arta kalanlarda yüzer yüzer ölüyorlar; doğru dürüst ve düzenli çarpışmalara katılıp kahramanlar gibi dövüşüyorlar: Her zaman en öndeler, her zaman korkusuzlar; ama sık sık kendi silah arkadaşlarını vuruyorlar. Seviyorum onları. Henüz tam delirmedim ve o nedenle oturup sizinle sohbet ediyorum, ama akıl beni kesinkes terk ettiğinde araziye çıkacağım, araziye çıkıp bir nara atacağım, bir nara atacağım ve bu yiğitleri, bu korkusuz şövalyeleri etrafıma toplayıp bütün dünyaya savaş açacağım. Şen şakrak bir kalabalık meydana getirip müziklerle ve şarkılarla şehirlere, köylere gireceğiz ve geçtiğimiz her yerde her şey kıpkırmızı olacak, her şey ateş gibi dönüp dans edecek. Ölmeyenler de bize katılacak ve yiğit ordumuz çığ gibi büyüyüp tüm dünyayı temizleyecek. Kim demiş öldürmek, yakmak ve soymak yasak diye?..

Deli doktor artık feryat ediyordu ve bu feryatlar göğüsleri ve karınları delik deşik, gözleri çıkık, bacakları kopuk yaralıların ağrılarını depreştirmişti sanki. Koğuş yaygın, gıcırtılı ve ağlamaklı bir iniltiyle doldu ve her taraftan solgun, sarı, bitkin, kimi gözsüz, kimi de cehennemden çıkmış gibi korkunç ve çirkin yüzler bize döndü. Bir yandan inliyor, bir yandan da kulak kabartıyorlardı, dünyanın üstünde yükselen şekilsiz kara bir gölge temkini elden bırakmadan açık kapıdan bakarken deli ihtiyar kollarını uzatmış bağırıyordu:

– Kim demiş öldürmek, yakmak ve soymak yasak diye? Öldüreceğiz, yakacağız, soyacağız. Yiğitlerden kurulu şen şakrak ve kaygısız çetemiz her şeyi yok edecek: binalarını, üniversitelerini ve müzelerini; alev alev kahkahayla dolu neşeli çocuklar, yıkıntıların üzerinde dans edeceğiz. Tımarhaneyi vatanımız, delirmeyen herkesi de düşmanımız

ve deli ilan ediyorum ve tüm azametim, yenilmezliğim ve neşemle tek hükümdarı ve tek efendisi sıfatıyla dünyaya hükmettiğimde öyle şen şakrak bir kahkaha dolduracak ki evreni!

– Kızıl kahkaha! –diye bağırdım sözünü keserek.– Kurtarın! Kızıl kahkahayı duyuyorum yine!

– Dostlar! –diyerek devam etti doktor inleyenlere ve paramparça gölgelere.– Dostlar! Ayımız kızıl, güneşimiz kızıl olacak ve şen şakrak kızıl tüyleri olacak hayvanların ve haddinden fazla beyaz olanların, haddinden fazla beyaz olanların derisini yüzeceğiz... Kan içmeyi denediniz mi hiç? Biraz yapışkan, biraz sıcak, ama kırmızıdır ve onun da böyle şen şakrak ve kızıldır kahkahası!..

YEDİNCİ PARÇA

...vicdansızlık, kanunsuzluk bu. Kızıl Haç'a tüm dünya saygı gösterir, onu kutsal sayar, trenin asker değil, zararsız yaralıları taşıdığını görüyorlardı ve raylara mayın döşendiğini söylemeliydiler. Bahtsızlar, tam da evin hayalini kurmaya başlamışken...

SEKİZİNCİ PARÇA

...semaverin etrafında, lokomotif gibi buhar çıkaran gerçek bir semaverin etrafında. Öyle kuvvetli çıkıyordu ki buharı, lambanın camı bile nemlenmişti. Fincanlar da o fincanlardı: Dışı lacivert, içi beyaz, ta düğünümüzde hediye gelen çok güzel fincanlar. Karımın kız kardeşi hediye etmişti. İyi kalpli, harikulade bir kadın.

– Hepsi mi sağlam yoksa? –diye sordum inanmazlıkla, bir yandan da bardaktaki şekeri temiz gümüş bir kaşıkla karıştırırken.

– Biri kırıldı, –dedi karım dalgın, bu sırada semaverin musluğunu açık tutuyor ve sıcak su musluktan güzelce ve kolayca akıyordu.

Güldüm.

– Ne oldu? –diye sordu kardeşim.

– Öylesine. Bir kerecik daha götürün beni çalışma odasına bakalım. Kahraman için zahmete girin biraz! Epey aylaklık ettiniz yokluğumda, artık yeter, yola getireceğim sizi, –dedim ve elbette şakasına şarkı söylemeye başladım: "Yiğitçe koşuyoruz, dostlar, düşman üstüne."

Şakayı anlayınca onlar da gülümsedi, bir tek karım başını kaldırmadı: İşlemeli temiz bir havluyla fincanları ovalıyordu. Çalışma odasında açık mavi duvar kâğıtlarını, yeşil siperlikli lambayı ve su dolu sürahinin durduğu sehpayı bir kere daha gördüm. Biraz tozlanmıştı.

– Doldurun bakalım şundan bana biraz su, –diye buyurdum neşeyle.

– Daha demin çay içtin ya.

– Olsun, doldurun siz. Sen de –dedim karıma,– oğulcuğumu al ve biraz öbür odada otur. Lütfen.

Ve küçük yudumlarla, tadına vara vara içtim suyu, yan odadaysa karımla oğlum oturuyordu ve ben onları görmüyordum.

– Tamam. Şimdi buraya gelin. Ama bu saat olmuş, neden yatmıyor hâlâ?

– Geri döndüğün için sevinçli. Hadi canım, babana git.

Ama çocuk ağlamaya başladı ve annesinin bacaklarının arasına saklandı.

– Neden ağlıyor? –diye sordum tereddüt içinde ve etrafıma baktım.– Neden hepinizin benzi atmış, neden susuyorsunuz ve neden arkamdan gölge gibi yürüyorsunuz?

Erkek kardeşim yüksek sesle güldü.

– Susmuyoruz, –dedi.

Ve kız kardeşim tekrarladı:

– Konuşuyoruz hep.

– Gidip yemekle ilgileneyim, –dedi annem ve alelacele çıktı.

– Evet, susuyorsunuz, –diye tekrarladım şaşırtıcı bir güvenle.– Sabahtan beri sizden tek kelime bile duymadım, sadece ben gevezelik ediyorum, gülüyorum, seviniyorum. Döndüğüme sevinmediniz mi yoksa? Ve neden hepiniz bana bakmaktan kaçınıyorsunuz, çok mu değiştim yoksa? Evet, çok mu değiştim? Ayna da görmüyorum hiç. Kaldırdınız mı hepsini? Bir ayna verin buraya.

– Hemen getiriyorum, –diye yanıtladı karım ve uzun süre geri dönmedi, el aynasını getirense hizmetçi oldu. Aynaya baktım, –kendimi daha önce vagonda ve garda görmüştüm– aynı yüzdü bu, biraz yaşlanmıştı, ama alabildiğine sıradandı. Fakat onlar nedense çığlık atıp bayılacağımı sanmışlardı anlaşılan, bu yüzden sakin sakin sorunca çok sevindiler:

– Olağandışı ne var bunda?

Kız kardeşim herkesten daha yüksek sesle gülerek alelacele çıktı, erkek kardeşimse güvenle ve sakin,

– Evet, –dedi.– Pek az değişmişsin. Sadece biraz saçların dökülmüş.

– Başımın yerinde durduğuna dua et sen, –diye yanıt verdim umursamadan.– Ama herkes nereye kaçıyor böyle: bir biri, bir diğeri. Götür bakalım beni öbür odalara da. Ne kadar rahat bir sandalye, hiç ses de çıkarmıyor. Ne kadar ödediniz buna? Bundan sonra paraya acımayacağım: Kendime şöyle en iyisinden iki ayak alacağım... Bisikletim!

Hâlâ yepyeni, duvarda asılı duruyordu, lastiklerin havası inikti, o kadar. Arka tekerin lastiğinde son binişimden kalma bir parça çamur kuruyup kalmıştı. Kardeşim susuyor ve sandalyeyi hareket ettirmiyordu, bu suskunluğun ve kararsızlığın manasını anlamıştım.

– Bizim alayda sadece dört subay hayatta kaldı, –dedim suratımı asarak.– Çok mutluyum... Bunu sen alabilirsin, hatta yarın al.

– Peki, alırım, –diyerek boyun eğdi kardeşim.– Evet, mutlusun. Şehrin yarısı yas tutuyor. Ayaklara gelince, doğrusu...

– Elbette. Postacı değilim ki ben.

Kardeşim ansızın durup sordu:

– Peki başın neden sallanıyor?

– Önemsiz. Doktor geçer dedi!

– Ellerin de mi?

– Evet evet. Ellerim de. Hepsi geçecek. Gezdirmeye devam et lütfen, öylece durmaktan sıkıldım.

Memnun olmayı bilmeyen bu insanlar moralimi bozmuştu, ama yatağımı hazırlamaya başladıklarında neşemi yeniden buldum, güzel bir karyolanın, dört yıl evvel düğünden önce satın aldığım karyolanın üstünde gerçek bir yatak. Temiz çarşaf serdiler, sonra yastıkları kabartıp yorganı açtılar, bense bu merasimi izliyordum gülmekten gözlerimde biriken yaşlarla.

– Şimdi beni soy da yatır bakalım, –dedim karıma.– Ne kadar güzel!

– Birazdan canım.

– Çabuk çabuk.

– Birazdan canım.

– Neyin var böyle?

– Birazdan canım.

Arkamda, tuvalet masasının önünde ayaktaydı ve ben onu görmek için boşuna başımı çeviriyordum. Birden feryat etti, öyle bir feryattı ki bu ancak savaşta işitilir:

– Nedir bu böyle!

Ve üzerime atıldı, kucakladı, kendini bırakıp başını kesik bacaklarıma gömdü, dehşet içinde onlardan uzaklaşı-

yor, sonra yeniden kendini bırakıp bu kesikleri öpüyor ve ağlıyordu:

– Nasıldın eskiden! Daha otuz yaşındasın. Gençtin, yakışıklıydın. Nedir bu böyle! İnsanlar ne kadar zalim. Neden neden? Kime gerekti bu? Ah benim zavallı kocam, canım, bir tanem...

Bu feryadın üstüne bir koşu toplandı herkes; annem, kız kardeşim, dadımız ve hepsi ağlıyor, bir şeyler söylüyor, ayaklarıma kapanıyor ve o halde ağlıyorlardı. Erkek kardeşimse bembeyaz yüzü ve titreyen çenesiyle eşikte dikilip tiz bir sesle bağırıyordu:

– Sizin yanınızda aklımı kaçıracağım. Aklımı kaçıracağım!

Annemse sandalyenin dibinde sürünüyor ve artık bağırmak yerine sadece hırıldıyor ve başını tekerlere vuruyordu. Ve kabarmış yastıklar, açılmış yorganla tertemiz karyola öylece duruyordu, dört yıl evvel düğünden önce aldığım karyola...

DOKUZUNCU PARÇA

...Sıcak su dolu küvetin içinde oturuyordum, erkek kardeşimse huzursuz adımlarla küçük odada dolanıyor, kâh oturup kâh kalkıyor, sabunu veya çarşafı tutup miyop gözlerine yaklaştırıyor ve tekrar yerine koyuyordu. Sonra yüzünü duvara döndü ve parmağıyla sıvayı eşeleyerek hararetle konuşmasını sürdürdü:

– Bir düşün: İnsana onlarca, yüzlerce yıl merhamet, sağduyu ve mantık öğretip, onu bilinçlendirdim diyemezsin, her şeyin bir bedeli var. En önemlisi de bilinç. İnsanlar acımasızlaşabilir, hassasiyetlerini yitirebilir, kan, gözyaşı ve acı görmeye alışabilirler, tıpkı kasaplar, ya da bazı doktorlar ya da askerler gibi; ama hakikati bir kere öğrendikten sonra

ondan vazgeçmek nasıl mümkün olabilir? Benim fikrime göre bu imkânsız. Çocukluktan beri bana hayvanlara eziyet etmememi, merhametli olmamı öğrettiler; okuduğum bütün kitaplar da bunu öğretti ve sizin kahrolası savaşınızdan zarar görenlere öyle acıyorum ki canım yanıyor. Ama işte zaman geçiyor ve tüm bu ölümlere, acılara ve kana alışmaya başlıyorum; gündelik hayatta da daha duyarsız, daha tepkisiz olduğumu ve yalnızca en kuvvetli itkilere cevap verebildiğimi hissediyorum, ama savaş gerçeğinin kendisine alışamıyorum, esasen akılsızca olan bu şeyi anlamayı ve açıklamayı aklım reddediyor. Bir milyon insan bir yerde toplanıp edimlerine haklılık kazandırmaya çalışarak birbirini öldürüyor ve hepsi eşit derecede hasta ve hepsi eşit derecede mutsuz. Delilik değil de nedir bu?

Kardeşim arkasını döndü ve nahifçe bakan miyop gözlerini cevap bekler gibi üzerime dikti.

– Kızıl kahkaha, –dedim neşeyle suyla oynarken.

– Ve sana gerçeği söyleyeceğim, –kardeşim soğuk elini güvenle omzuma koydu, ama sonra omzumun çıplak ve ıslak oluşundan korkmuş gibi hızla geri çekti,– sana gerçeği söyleyeceğim: Çıldırmaktan çok korkuyorum. Neler olduğunu anlayamıyorum. Anlayamıyorum ve bu korkunç bir şey. Keşke biri bana izah edebilseydi ama edemez. Savaşa gittin ve gördün, – sen açıkla bana.

– Canın cehenneme! –diye şaka yollu yanıt verdim suyla oynarken.

– Bak işte sen de, –dedi kardeşim hüzünle,– kimsenin bana yardım etmeye gücü yok. Bu korkunç bir şey. Ve ne mümkün, ne değil, ne makul, ne çılgınca, artık anlayamıyorum. Şimdi boğazını tutsam, önce yavaş yavaş, adeta okşar gibi, ama sonra daha sıkı ve seni boğsam, ne olur?

– Saçmalıyorsun. Kimse bunu yapmaz.

Kardeşim soğuk ellerini sildi, sessizce gülümsedi ve devam etti:

– Sen oradayken, bazı geceler uyuyamıyordum ve aklıma tuhaf düşünceler geliyordu, bir balta kapıp herkesi öldürmek gibi: annemi, kız kardeşimizi, hizmetçiyi, köpeğimizi. Elbette sadece düşünceydi bunlar ve asla böyle bir şey yapmam.

– Umarım, –diye gülümsedim suyla oynarken.

– Bıçaklardan da korkuyorum, keskin ve parlak olan her şeyden: Elime bıçak aldığım takdirde muhakkak birini doğrarım gibi geliyor. Bıçak keskinse neden doğramayasın, değil mi?

– Yeterli bir sebep. Amma tuhaf adamsın, kardeşim! Biraz da sıcak su akıt bakalım.

Kardeşim musluğu çevirip suyu açtı ve devam etti:

– Kalabalıklardan da korkuyorum, bir araya toplanmış çok sayıda insandan. Akşam olup da sokakta gürültü patırtı işitince irkiliyorum ve başladı işte diye düşünüyorum... kıyım yani. Birkaç kişi karşı karşıya dikildiğinde ne konuştuklarını duymuyorum, şimdi bağırmaya başlayıp birbirlerinin üzerine atılacaklar ve cinayet çıkacak gibi geliyor. Ve biliyor musun, –esrarengiz bir havayla kulağıma eğildi,– gazeteler cinayet haberleriyle dolu, tuhaf cinayetler. Bir sürü insanın ve bir sürü aklın var olduğu iddiası saçmalık, insanlığın tek bir aklı var ve o da bulanmaya başlıyor. Elini başıma koy, nasıl da sıcak. İçi alev alev. Ama bazen soğuyor ve içindeki her şey donup sertleşiyor ve cansız, korkunç bir buza dönüşüyor. Aklımı kaçırmış olmalıyım, gülme, kardeşim, aklımı kaçırmış olmalıyım... Çeyrek geçiyor, küvetten çıkma vakti.

– Birazcık daha. Sadece bir dakika.

Küvetin içinde oturmak o kadar iyi geliyordu ki bana, eskisi gibi, hem hiçbir kelimenin üzerinde uzun uzadıya düşünmeden tanıdık bir sesi dinlemek, hem tanıdık, basit ve sıradan şeyleri görmek: hafifçe yeşillenmiş bakır musluk,

tanıdık bir resmin asılı olduğu duvar, raflarda düzgünce sıralanmış fotoğraf ekipmanı. Yeniden başlayacağım fotoğrafla uğraşmaya, oğlumun basit ve sessiz hallerini çekeceğim: yürüyüşünü, gülüşünü, yaramazlıklarını. Ayaklarım olmadan da uğraşabilirim bununla. Ve yeniden yazacağım. Akıllı kitaplar, insan düşüncesinin yeni başarıları, güzellik ve dünya hakkında.

– Ho-ho-ho! –diye gürledim suyla oynarken.

– Neyin var böyle? –dedi kardeşim korkuyla, yüzünün rengi atmıştı.

– Öyle işte. Evde olduğum için neşeliyim.

Bir çocuğa, kendinden küçük birine gülümser gibi gülümsedi bana, halbuki ondan üç yaş büyüktüm ve büyük, ağır ve eskimiş düşünceleri olan bir yetişkin, bir ihtiyar gibi daldı.

– Nereye kaçmalı? –dedi omuz silkip.– Her gün saat bir civarı gazeteler devreyi kapatıyor ve bir akım tüm insanlığı çarpıyor. Hislerdeki, düşüncelerdeki, acılardaki ve dehşetteki bu senkronize olma hali dizlerimin bağını çözüyor ve ben dalganın üstündeki bir talaş parçasına, hortumun içindeki bir toz zerreciğine dönüşüyorum. Zorla koparılıyorum sıradan şeylerden ve her sabah cinnetin dipsiz kara kuyusunun üzerinde havada asılı kaldığım bir dehşet anı yaşıyorum. Ve düşeceğim bu kuyuya, düşmek zorundayım. Sen daha her şeyi bilmiyorsun, kardeşim. Gazeteleri okumuyorsun, çoğu şeyi senden saklıyorlar, sen daha her şeyi bilmiyorsun, kardeşim.

Bu söylediklerini biraz kasvetli bir şaka farz ettim, kendi deliliği içinde savaşın deliliğine yaklaşan ve bizi ikaz etmeye çalışan herkesin kaderiydi bu. Bunu şaka farz ettim, çünkü o anda sıcak suyun içinde oynarken orada gördüklerimi unutmuştum adeta.

– Varsın saklasınlar, benimse küvetten çıkmam gerek, –

dedim kaygısız; kardeşim gülümsedi, hizmetçiyi çağırdı ve ikisi birlikte beni çıkarıp giydirdiler. Sonra tırtıklı cam bardağımda baharlı bir çay içtim ve ayaklarım olmadan da yaşayabileceğimi düşündüm, sonra beni çalışma odasına, masamın başına götürdüler ve ben de çalışmaya hazırlandım.

Savaştan önce bir dergi için yabancı ülke edebiyatlarını takip eden yazılar yazıyordum ve şimdi yanımda, elimin hemen altında bu sarı, lacivert ve kahverengi kapaklı tatlı ve muhteşem kitaplardan oluşan bir yığın yatıyordu. Sevincim öyle büyüktü, aldığım keyif o kadar derindi ki okumaya başlamakta tereddüt ediyor ve kitapları şefkatle evirip çevirmekle yetiniyordum. Yüzüme bir gülümsemenin yayıldığını hissediyordum, epey aptal bir gülümseme olsa gerekti, ama yazı karakterlerine, vinyetlere, resimlerin tavizsiz ve muhteşem basitliğine hayran hayran bakarken gülümsememe hâkim olamıyordum. Tüm bunlarda ne kadar çok akıl ve güzellik hissi vardı! Sadece şu harfi meydana getirmek için bile kaç insanın çalışması, araması, ne kadar çok yetenek ve zevkin işe katılması gerekmişti, öyle sade ve zarif, öyle zekâ dolu, birbirine geçen çizgicikleriyle öyle ahenkli, ifade gücü öyle yüksekti ki.

– Şimdi çalışma vakti, –dedim işe yakışır bir ciddiyet ve saygıyla.

Ve başlık atmak için diviti elime almıştım ki elim iple bağlanmış bir kurbağa gibi kâğıdın üstünde pat pat etmeye başladı. Divit kâğıda saplanıyor, gıcırdıyor, yalpalıyor, engellenemez biçimde kenara kayıyor ve ortaya kopuk, eğri büğrü, anlamdan yoksun, biçimsiz çizgiler çıkarıyordu. Ne çığlık attım ne de kılımı kıpırdatabildim. Yaklaşmakta olan korkunç hakikatin farkına vararak taş kesilmiştim; elimse pasparlak kâğıdın üzerinde zıplıyor ve her bir parmak öyle umutsuz, canlı ve çılgın bir dehşetle titriyordu ki, sanki bunlar, bu parmaklar hâlâ orada, savaştaydı, tan kızıllığını

ve kanı görüyor, tarifsiz acıların neden olduğu inlemeleri ve çığlıkları işitiyordu. Delicesine titreyen bu parmaklar benden kopmuş, kendi başlarına yaşayan kulaklara ve gözlere dönüşmüştü; çığlık atma ve kımıldama gücünden yoksun, buz kesmiş halde, tertemiz, parlak ve beyaz yaprağın üzerindeki vahşi danslarını izliyordum.

Ortalık sessizdi. Onlar çalıştığımı düşünüyordu ve gürültü edip beni rahatsız etmemek için bütün kapıları kapatmışlardı; bense tek başıma, hareket etme olanağından yoksun halde odada oturuyor ve uslu uslu ellerimin nasıl titrediğine bakıyordum.

– Önemi yok, –dedim yüksek sesle, çalışma odasındaki sessizliğin ve yalnızlığın ortasında sesim hırıltılı ve pek fena çıkmıştı, tıpkı bir delinin sesi gibi.– Önemi yok. Dikte ederim. *Bulunmuş Cennet*'i yazarken Milton da kör değil miydi. Düşünebildiğim sürece sorun yok, önemli olan da bu.

Ve kör Milton üzerine uzun ve akıllı bir cümle yazmaya giriştim, ama kelimeler karışıyor, kötü dizgiden dökülür gibi düşüyordu ve cümlenin sonuna yaklaştığımda başını çoktan unutmuş oluyordum. Bunun üzerine bunun nasıl başladığını, Milton denen adamla ilgili bu tuhaf ve anlamsız cümleyi neden yazdığımı hatırlamak istiyor, ama yapamıyordum.

– *Bulunmuş Cennet, Bulunmuş Cennet*, –diye tekrar ediyor, ama bunun ne anlama geldiğini kavrayamıyordum.

Tam da bu anda pek çok şeyi unutmakta olduğumu, korkunç derecede dalgınlaştığımı ve tanıdık yüzleri karıştırmaya başladığımı fark ettim; hatta basit bir sohbette bile kelimeleri bulamıyor, bazen de kelimeyi bilsem de ne anlama geldiğini bir türlü çözemiyordum. Bundan sonra günlerimin neye benzeyeceğini apaçık görmüştüm: Boş ve esrarengiz yerler ve bir türlü hatırlayamadığım uzun bilinçsizlik ve hissizlik saatleriyle tuhaf, kısa ve tıpkı bacaklarım gibi kopuk günler.

Karıma seslenmek istiyordum, ama adını unutmuştum. Bu beni şaşırtmamış ve korkutmamıştı. Usulca fısıldadım:

– Karım!

Bir hitap için olağandışı ve kaba kaçan bu kelime usulca yankılandı ve bir yanıt uyandırmadan havada dondu. Ortalık sessizdi. Dikkatsizlik eseri gürültü edip çalışmamı bölmekten korkuyorlardı, bu yüzden sessizdi ortalık. Tam bir bilim insanı odası gibiydi burası: rahat, sessiz, düşünmek ve yaratmak için ideal. "Canlarım, ne zahmetlere katlanıyorlar benim için!" – diye düşündüm duygulanarak.

...Derken ilham, yani kutsal esin ele geçirdi beni. Kafamın içinde bir güneş tutuştu ve bu güneşten çıkan sıcak yaratıcılık ışınları çiçekler ve şarkılar saçarak aydınlattı tüm dünyayı. Çiçekler ve şarkılar. Ve bütün gece yorulmak nedir bilmeden, kutsal ve kudretli esinin kanatları üstünde özgürce süzülerek yazdım. Yazdıklarım büyüktü, yazdıklarım ölümsüzdü: çiçekler ve şarkılar. Çiçekler ve şarkılar...

İkinci Kısım

ONUNCU PARÇA

...ne mutlu ki geçen hafta, cuma günü öldü. Tekrar ediyorum, kardeşim için bu büyük bir mutluluk. Her yeri titreyen, ruhu parçalanmış bacaksız bir sakat olarak deliliği andıran o yaratıcılık sarhoşluğu içerisinde korkunç ve acınasıydı. O geceden itibaren tam iki ay boyunca koltuğundan kalkmadan, yemeden ve içmeden yazdı, kısa süreliğine onu masadan uzaklaştırdığımızdaysa ağlayıp lanetler okudu. Kuru diviti kâğıdın üzerinde olağanüstü bir süratle gezdiriyor, sayfaları birbiri ardına kenara atıyor, yazıyor, yazıyordu. Uykuyu tamamen unutmuştu ve sadece iki kere, o da birkaç saatliğine ve kuvvetli uyuşturucu yardımıyla yatırabildik yatağına, ama sonra deliliği andıran yaratıcı sarhoşluğa narkoz da etki etmez oldu. Biz isteği üzerine gece illüzyonu yaratmak için pencerelerin perdesini gün boyu kapalı tutup lamba yakarken, o sigara üstüne sigara içiyor ve yazıyordu. Anlaşılan mutluydu, ilhamla bu denli aydınlanmış bir yüzü sağlıklı insanlarda hiç görmemiştim, adeta bir peygamber ya da büyük bir şairin yüzüydü bu. Çok zayıflamıştı, bir cesedin ya da çilekeşin mumsu saydamlığı vardı cildinde ve saçları tamamen ağarmıştı: Nispeten genç bir adam olarak başladığı çılgın çalışmasını bir ihtiyar olarak

tamamlamıştı. Bazen her zamankinden daha fazla yazmak için acele ediyor, diviti kâğıda saplanıp kırılırken o bunu fark etmiyordu; bu dakikalarda ona dokunmak olanaksızdı, çünkü en ufak temasta buhran, gözyaşı ve kahkaha alıp başını gidiyordu; çok ender olmakla birlikte bazı anlarda saadet içinde dinleniyor ve her seferinde aynı soruları sorup benimle dostça sohbet ediyordu: Kimdim, adım neydi ve uzun süredir mi edebiyatla uğraşıyordum.

Ama sonra hafızasını kaybettiği ve çalışamadığı yönünde gülünç bir korkuya kapıldığını, çiçekler ve şarkılar üzerine kaleme aldığı büyük ve ölümsüz eserine başlamak suretiyle bu çılgın faraziyeyi parlak biçimde anında çürüttüğünü anlatıyordu hep aynı kelimelerle ve tepeden bir tavırla.

– Elbette, çağdaşlarımın beni anlamasını beklemiyorum, –diyordu mağrur bir tavırla, bir yandan da titreyen elini tevazuyla boş yapraklardan oluşan yığının üstüne koyararak,– ama gelecek, ama gelecek anlayacaktır ortaya attığım fikri.

Bir kere bile savaşı hatırlamamıştı ve karısıyla oğlunu hatırlamamıştı bir kere bile; bitmek tükenmek bilmeyen hayali çalışması öyle kesintisiz yutmuştu ki dikkatini, ondan başka hiçbir şeyin doğru dürüst farkına varamıyordu bile. Yanında yürüyüp konuşsanız dahi bunu fark etmiyordu ve yüzü bir an olsun yitirmiyordu o dehşetli gerginlik ve esin ifadesini. Herkes uyurken tek başına usanmadan deliliğin sonsuz ipini eğirdiği suskun gecelerde korkunç görünüyordu ve benden başka yalnız annem cesaret edebiliyordu yanına yaklaşmaya. Bir keresinde belki gerçekten de bir şeyler yazdığını düşünerek kuru divit yerine kurşunkalem vermeyi denedim, ama kâğıdın üstünde biçimsiz, anlamdan yoksun, kopuk kopuk ve eğri büğrü çizgiler kaldı sadece.

Ölümü de gece çalışırken oldu. Kardeşimi iyi tanıyordum ve delirmesi benim için sürpriz olmadı: Çalışmaya dair kurduğu, cepheden gönderdiği mektuplarda da seçilen ve

savaştan döndükten sonraki tüm hayatının içeriğini meydana getiren o tutkulu hayal, yorgun ve eziyet çeken beyninin güçsüzlüğüyle muhakkak çarpışmak ve felakete davetiye çıkarmak zorundaydı. Ve o talihsiz gecede onu yolun sonuna getiren duygu zincirini epey kesin olarak yeniden oluşturmayı başardığımı düşünüyorum. Aslında burada savaşa dair not ettiğim her şeyi müteveffa kardeşimin sözlerinden aldım, ki bunlar çoğu zaman mantıki düzenden yoksun, birbiriyle bağlantısız sözlerdi; sadece diğerlerinden ayrılan bazı sahneler öyle silinmez ve derin bir biçimde dağlanmıştı ki beynine, bunları anlattığı şekliyle, neredeyse kelimesi kelimesine aktarmam mümkün oldu.

Onu severdim ve ölümü taş gibi üstüme oturuyor, anlamsızlığıyla beynimi eziyor. Ölümü başımı bir örümcek ağı gibi saran o anlaşılmazlığa bir düğüm daha atıp iyice sıkmıştı. Ailemizin tüm fertleri köye, akrabaların yanına gitmişti ve ben kocaman evde, kardeşimin o pek sevdiği küçük konakta tek başınayım. Hizmetçiye parasını ödeyip yol verdik, bazen yan binanın kapıcısı sabahları gelip sobaları yakıyor, diğer vakitler tek başınayım ve iki pencere arasında* kapana kısılmış bir karasineğe benziyorum. Ne kadar didinsem de sürekli saydam ama aşılmaz bir engele çarpıyorum. Ve bu evden çıkamayacağımı hissediyor ve biliyorum. Şimdi, tek başınayken savaş beni tümüyle ele geçiriyor ve karşımda kavranamaz bir bilmece, ete kemiğe büründüremediğim korkunç bir ruh gibi dikiliyor. Olası tüm görüntüleri geçiriyorum üstüne: At binen gözsüz bir iskelet ya da bulutlarda doğan ve sessiz sedasız yeryüzünü kucaklayan şekilsiz bir gölge, ama hiçbir görüntü bana cevap vermiyor ve beni ele geçiren o soğuk, kesintisiz ve insanı hissizleştiren dehşeti tam olarak yansıtamıyor.

---

* Eski Rus evlerinde izolasyon amacıyla biri evin içine, diğeri de dışına açılan iki çerçeveli pencereler kullanılırdı. (ç.n.)

Savaşı anlamıyorum ve tıpkı kardeşim gibi, tıpkı cepheden geri getirdikleri yüzlerce insan gibi çıldırmak zorundayım. Ve bu beni korkutmuyor. Aklını yitirmek bana saygıdeğer bir şey gibi geliyor, tıpkı nöbetçinin görev yerinde can vermesi gibi. Ama beklemek, deliliğin yavaş yavaş ve önüne geçilemez biçimde yaklaşması, muazzam ölçülerde bir şeyin uçurumdan aşağı düşmekte olduğu hissi, bin parçaya ayrılan düşüncenin verdiği katlanılmaz acı... Kalbim sağırlaştı ve öldü, yeni bir hayat yok ona, ama düşünce hâlâ canlı, bir zamanlar Samson gibi kuvvetli, ama şimdi çocuk gibi savunmasız ve zayıf olsa da* hâlâ mücadeleci: Acıyorum ona, ah, benim zavallı düşüncem. Bazı zamanlar beynimi sıkıştıran bu demir halkaların işkencesine daha fazla katlanamıyorum; önüne geçilmez bir kuvvetle sokağa koşup insanların toplandığı meydana çıkmak ve bağırmak istiyorum:

– Ya şimdi savaşı bitirirsiniz, ya da...

"Ya da" ne? Akıllarını başlarına toplamalarını sağlayacak, yüksek sesle söylenecek yeni yalanlarla cevaplanmayacak kelime kaldı mı dünyada? Ya da önlerinde diz çöküp ağlamak mı gerek? Ama zaten yüz binler gözyaşlarıyla yıkamıyor mu dünyayı, faydası var mı hiç? Ya da gözleri önünde kendini öldürmek mi gerekiyor? Öldürmek! Her gün binler ölüyor, peki bunun faydası var mı?

Güçsüzlüğümü bu şekilde hissettiğimde bir hiddet ele geçiriyor beni, nefret ettiğim savaşın hiddeti. O doktor gibi ben de içinde hazineleri, karıları ve çocuklarıyla birlikte evlerini ateşe vermek, içtikleri suları zehirlemek istiyorum; bütün ölüleri mezardan kaldırmak ve cesetleri tekinsiz barınaklarına ve yataklarına atmak istiyorum. Varsınlar karıları ve metresleri yerine onlarla uyusunlar!

---

* Gücünü saçlarından alan Eski Ahit kahramanı. Saçları kesilince gücünü yitirmiştir. (ç.n.)

Ah, keşke şeytan olsaydım! Cehennemin hava niyetine soluduğu tüm dehşeti dünyalarına taşırdım; rüyalarının efendisi olurdum ve uykuya dalmadan önce gülümseyerek çocuklarını kutsadıkları sırada karşılarına kapkara dikilip...

Evet, aklımı kaçırmak zorundayım, ama bir an önce. Bir an önce...

ON BİRİNCİ PARÇA

...esirleri, korku içinde titreyen bir grup insanı. Onları vagondan çıkardıkları sırada kalabalık dayanıksız ve kısa bir zincirle bağlı kocaman ve azgın bir köpek gibi havladı. Havladı ve sustu nefes nefese, esirlerse elleri ceplerinde, soluk dudaklarıyla dalkavukça gülümseyerek birbirlerine sokulmuş yürüyorlardı ve sanki birileri uzun bir sopayla arkadan dizlerinin iç tarafına vuracakmış gibi basıyorlardı ayaklarını. Ama bir tanesi diğerlerinden daha kenarda, sakinliğini ve ciddiyetini muhafaza ederek, gülümsemeden yürüyordu ve gözlerim onun kara gözleriyle karşılaştığında, bu gözlerde kendini gizlemeye gerek duymayan çıplak nefreti okudum. Beni küçümsediğini ve benden her şeyi beklediğini apaçık gördüm: Şimdi silahsız olan bu adamı öldürmeye kalksam bağırmayacak, kendini savunmayacak, yaptıklarını mazur göstermeye çalışmayacak, her şeyi bekliyor benden.

Bakışlarını bir kere daha yakalamak için kalabalıkla birlikte koşmaya başladım ve binaya girdikleri sırada başardım bunu. Yoldaşlarına yol vererek en son o girdi ve bir kere daha bana baktı. Ve tam bu anda gözbebekleri yitip gitmiş kocaman kara gözlerinde dehşet ve cinnetin dipsiz kuyusuyla birlikte öyle bir ıstırap gördüm ki, sanki dünyadaki en mutsuz ruhun içine bakmıştım.

– Kim bu tuhaf gözlü? –diye sordum muhafıza.

– Subay. Delidir. Çok var bunun gibi.

– Adı ne?

– Susuyor, söylemiyor. Arkadaşları da bilmiyor. Aralarına karışıvermiş öylece. İpten almışlar bir kere ama nasıl olsa yine deneyecek!.. –Muhafız boşver manasında salladı elini ve kapının ardında kayboldu.

Ve işte şimdi, akşam vakti o adamı düşünüyorum. Her şeyi yapabileceklerini düşündüğü düşmanların arasında tek başına ve kendi arkadaşları onu tanımıyor. Susuyor ve dünyadan temelli ayrılacağı günü bekliyor sabırla. Onun deli olduğuna inanmıyorum, korkak da değil: Korkuyla titreyen bu insan grubunun içinde, ki anlaşılan o da onları arkadaşı olarak görmüyor, bir tek o haysiyetini elden bırakmadan dayanıyordu. Ne düşünüyor? Ölürken bile adını söylemek istemeyen bu insanın ruhundaki umutsuzluğun derinliği muazzam olsa gerek. İsme ihtiyacı mı var? Hayatla ve insanlarla işi bitmiş, onların gerçek kıymetini anlamış ve etrafında kimse yok, ne dostları ne düşmanları, istedikleri kadar bağırıp çağırsınlar, çileden çıksınlar, tehdit etsinler. Sorup öğrendim: O son korkunç çarpışmada, on binlerin öldüğü o kıyımda ele geçmiş ve onu esir aldıkları sırada hiç direniş göstermemiş: Nedense silahsızmış ve bunu fark etmeyen bir asker kılıcıyla ona vurduğunda kendini korumak için elini kaldırmamış. Ama şansızlığına, aldığı yara hafifmiş.

Gerçekten de deli olabilir mi? Ne demişti asker: Çok var bunun gibi...

ON İKİNCİ PARÇA

...başlıyor işte... Dün gece çalışma odasına girdiğimde kardeşim kitap yığılı masanın başında, koltuğunda oturuyordu. Işığı yakmamla halüsinasyonun kaybolması bir oldu, ama o koltuğa oturup oturmamakta uzun süre tereddüt ettim. Başlangıçta korkunçtu, sürekli tıkırtı ve gıcırtıların işi-

tildiği boş odalardı bu ürpertiye sebep olan, ama sonra bu durum hoşuma bile gitti: Başkası olacağına varsın o olsun. Yine de akşam boyunca koltuktan kalkmadım, kalkarsam hemen yerine oturacaktı sanki. Arkama bakmadan süratle odadan çıktım. Tüm odalarda ışık yakmalı mı, değer mi buna? Işık varken bir şey görsem daha kötü olur herhalde, ama bu şekilde hiç değilse şüpheye yer kalıyor.

Bugün odaya mumla girdim ve koltukta kimse yoktu. Demek ki sadece anlık bir gölgeydi gördüğüm. Yine gara gittim, artık her sabah gidiyorum ve delilerimizle dolu bir vagon gördüm. Vagonu hiç açmadan doğruca başka hatta yönlendirdiler, ama pencerelerde birkaç çehre görmeyi başardım. Korkunçtular. Özellikle de bir tanesi. Haddinden fazla uzamış, limon gibi sarı, kapkara açılmış ağzı sabit gözleriyle öyle benziyordu ki korku maskesine gözlerimi ayıramıyordum. Oysa bana bakıyordu her şeyiyle ve hareketsizdi ve öylece süzülerek uzaklaştı hareket eden vagonla birlikte, irkilmeden ve bakışlarını çekmeden. Eğer şimdi şu karanlık kapıların arasında bana görünen o olsa, dayanamazdım muhtemelen. Sorup soruşturdum: Yirmi iki kişi getirmişler. İllet yayılıyor. Gazeteler saklıyor, ama galiba bizim şehirde de durum iyi değil. Camları perdelerle sımsıkı kapatılmış kapkara arabalar peyda oldu, tek bir günde, yani bugün, şehrin farklı köşelerinde altı tane saydım bunlardan. Herhalde beni de bunlardan biriyle götürecekler.

Gazetelerse her gün yeni asker ve taze kan talep ediyor ve bunun ne anlama geldiğini her geçen gün daha az anlayabiliyorum. Dün, halkın arasında çok sayıda casus ve hain olduğunu, tedbirli ve dikkatli olmak gerektiğini ve bizzat halkın öfkesinin suçluları bulacağını ispat etmeye çalışan, oldukça şüpheli bir makale okudum. Kim bu suçlular, neymiş suçları? Gardan bindiğim tramvayda muhtemelen bu konuya temas eden tuhaf bir sohbet işittim:

– Yargılamadan asmak lazım bunları, –dedi biri merakla etrafta herkesi ve de beni süzerek.– Hainleri asmak lazım, evet.

– Acımadan hem de, –diye onayladı öteki.– Bunlara acıdığımız yeter.

Vagondan fırladım. Herkes ağlamıyor mu savaş yüzünden, kendileri de dahil, peki bu ne demek öyleyse? Kanlı bir sis sarıyor dünyayı gözlere perde çekerek ve ben dünya çapında bir felaket anının gerçekten de yaklaşmakta olduğunu düşünmeye başlıyorum. Kardeşimin gördüğü kızıl kahkaha. Cinnetin kaynağı orası, kanla kızıllaşan o topraklar ve ben havada onun soğuk nefesini hissediyorum. Dayanıklı ve kuvvetli bir insanım, önce vücudu, ardından da beyni çürüten o hastalıklardan yok bende, ama illetin beni de ele geçirmekte olduğunu görüyorum ve daha şimdiden düşüncelerimin yarısı benim olmaktan çıkmış durumda. Vebadan ve onun korkunçluklarından da kötü bu. Vebadan saklanacak bir yer bulmak, bazı önlemler almak mümkündü hiç değilse, ama ne mesafe, ne de engel tanıyan ve her yere sızabilen düşünceden nasıl saklanabilir insan?

Gündüzleri karşı koyabiliyorum, ama geceleri herkes gibi ben de rüyalarımın esiri oluyorum ve rüyalarım dehşet ve cinnetle dolu...

ON ÜÇÜNCÜ PARÇA

...her yerde anlamsız ve kanlı kavgalar. En ufak bir itki vahşi bir hesaplaşmaya davetiye çıkarıyor; bıçaklar, taşlar, odunlar devreye giriyor ve kimin öldüğü fark etmiyor: Kızıl kan damarda durmuyor ve hevesle, oluk oluk akıyor.

Bu köylüler altı kişiydi ve silahları dolu üç asker götürüyordu onları. Kendilerine has, basit ve vahşileri andıran ilkel köylü kıyafetleri içinde, kilden yapılmış gibi duran ve

saç yerine birbirine girmiş yünle süslenmiş kendilerine has yüzleriyle zengin şehrin sokaklarında, disiplinli askerlerin muhafızlığı altında eski dünyanın kölelerine benziyorlardı. Onları savaşa götürüyorlardı ve onlar da süngülere boyun eğerek tıpkı kesime götürülen sığırlar gibi alık alık ve masum masum yürüyorlardı. En önde bir delikanlı yürüyordu; uzun boylu, sakalsız, küçük bir kafanın üzerine sabitlendiği kaz gibi uzun bir boynu vardı. Kuru bir dal gibi öne eğilmişti tüm bedeniyle ve öyle bir dikkatle bakıyordu ki önüne, bakışları adeta toprağı delip yerin en derinine iniyordu. En sonda bodur, sakallı, artık yaşı ilerlemiş bir köylü yürüyordu; karşı koymak istemiyordu ve gözleri düşünceden yoksundu, ama yer ayaklarını çekiyor, onlara yapışıyor, bırakmıyordu ve o da kuvvetli rüzgâra karşı ilerlemeye çalışır gibi sırtı geride yürüyordu. Her adımda arkasındaki asker tüfeğin dipçiğiyle onu itiyordu ve ayağın teki yerden kopup titreye titreye ileri atılırken diğeri sımsıkı yere yapışıyordu. Askerlerin yüzleri kederli ve kızgındı, anlaşılan uzun süredir bu şekilde yürümekteydiler: Tüfekleri taşıma şekilleri, dağınık yürüyüşleri ve adımlarını mujikler gibi içe basarak atışlarında bir yorgunluk ve kayıtsızlık hissediliyordu. Sanki köylülerin anlamsız, süreğen ve suskun direnişleri disipline edilmiş zihinlerini bulanıklaştırmıştı ve onlar da nereye ve neden gittiklerini artık bilmez olmuştu.

– Onları nereye götürüyorsunuz? –diye sordum kenardaki askere. İrkildi ve bana baktı, bu sivri ve parlak bakışta apaçık hissettim süngüsünün adeta göğsüme girdiğini.

– Geri bas! –dedi asker.– Geri bas, yoksa...

Yaşı ilerlemiş köylü fırsattan istifade kaçmaya başladı, koşar adım bulvarın parmaklıklarına doğru kaçtı ve saklanmak ister gibi çömeldi. Gerçek bir hayvan olsa bu kadar aptal ve bu kadar çılgın bir davranış sergileyemezdi. Ama asker çok öfkelendi, iyice yaklaştığını ve eğildiğini gördüm:

Tüfeği sol eline aktarıp sağ eliyle yumuşak ve düz bir şeye patlattı. Sonra bir kere daha. Halk toplandı. Kahkahalar, bağırışmalar işitildi...

ON DÖRDÜNCÜ PARÇA

...parterin on birinci sırasında. Sağımdan ve solumdan kollar sıkıştırıyor ve ötede dört bir yanda sahneden gelen kırmızı ışıkla hafifçe aydınlanmış hareketsiz kafalar sırıtıyordu yarı karanlığın içinde. Dar bir mekâna tıkılıp kalmış bu insan kitlesinin tetiklediği dehşet yavaş yavaş beni ele geçirmeye başladı. Hepsi susuyor ve sahnede olan bitene kulak veriyordu, belki de kendi düşüncelerine dalmışlardı, ama suskunluklarına rağmen sayıca çok oldukları için aktörlerin yüksek seslerinden daha iyi duyuyordu insan onları. Öksürüyorlar, burunlarını çekiyorlar, kıyafetlerini ve ayaklarını hışırdatıyorlardı ve ben onların havayı ısıtan derin derin ve düzensiz nefes alış verişlerini duyuyordum. Ürkütücüydüler, çünkü her biri ceset haline gelebilirdi ve hepsinin kafası çılgındı. Dayanıklı beyaz yakalara sıkıca yaslanan bu taranmış enselerin sakinliği içinde bir cinnet kasırgasının her an patlamaya hazır olduğunu hissediyordum.

Sayılarının çokluğunu, ne kadar ürkütücü olduklarını, benimse çıkışa ne kadar uzak kaldığımı düşününce ellerim buz gibi oldu. Sakindiler, ama ya biri "Yangın!" diye bağırırsa... Ve ellerim yine buz gibi olmadan ve sırılsıklam terlemeden hatırlayamayacağım, korkutucu ve tutkulu bir istek duydum dehşet içinde. Ayağa kalkıp arkamı dönsem ve sonra da bağırsam kim engel olabilir ki bana:

– Yangın! Canını seven kaçsın, yangın!

Cinnet humması sakin uzuvlarını ele geçirecek. Yerlerinden fırlayacak, bağıracak, hayvanlar gibi uluyacak, karıları, kız kardeşleri ve anneleri olduğunu unutacak, ansızın gelen

körlükle sersemlemiş vaziyette oradan oraya koşacak ve cinnet getirerek parfüm kokan bu beyaz parmaklarla birbirlerini boğacaklar. Parlak bir ışık yanacak ve sahneden yüzü bembeyaz biri bağırarak her şeyin yolunda olduğunu ve yangın çıkmadığını söyleyecek ve kesilen müzik neşeyle karışık bir vahşetle titreye titreye yeniden başlayacak, ama onlar hiçbir şey işitmeyecek: Boğmaya, tepinmeye, kadınların alengirli saç modelleriyle süslenmiş kafalarına vurmaya devam edecekler. Birbirlerinin kulaklarını koparacak, burunlarını kemirecek, çırılçıplak kalana dek elbiselerini parçalayacak ve bundan utanmayacaklar, çünkü akılları başlarından gitti bile. Taptıkları duyarlı, nazik ve güzel kadınlar çaresizlik içinde çığlık çığlığa kavga edecek, onların asaletine güvenmeye devam ederek dizlerine kapanacak, ama onlar kadınların kendilerine dönen yüzlerine öfkeyle vurmaya devam edecek ve çıkışa doğru hamle yapacaklar. Zira onlar hep katildi, sükûnetleri ve asaletleri kendini güvende hisseden tok bir yırtıcının sükûnetinden ibaretti.

Kalabalığın yarısı ceset haline geldikten sonra kalanlar yüzlerinde sahte bir gülümsemeyle üstleri başları lime lime, tir tir titreyerek, yaptıklarından utanan bir grup hayvan gibi çıkışın önünde toplanacaklar ve tam bu sırada ben sahneye çıkıp kahkahalarla şöyle diyeceğim onlara:

– Tüm bunlar kardeşimi öldürdüğünüz için.

Ve kahkahalarla diyeceğim ki onlara:

– Tüm bunlar kardeşimi öldürdüğünüz için.

Yüksek perdeden çıkmış olmalı fısıltım, çünkü sağımda oturan kişi sinirli sinirli kıpırdanmaya başladı ve şöyle dedi:

– Biraz sessiz! Sizin yüzünüzden dinleyemiyorum.

Neşem yerine geldi ve bir şaka yapmak istedim. Uyarıcı sert bir yüz ifadesi takınıp ona doğru eğildim.

– Ne oluyor? –diye sordu güvensiz.– Neden öyle bakıyorsunuz?

– Yalvarırım sessiz olun, –diye fısıldadım yalnızca dudaklarımı kıpırdatarak.– Siz de alıyor musunuz yanık kokusunu? Tiyatroda yangın var.

Bağırmamaya yetecek kadar gücü ve sağduyusu vardı. Yüzü bembeyaz oldu, sidiktorbası gibi büyüyen gözleri neredeyse yanaklarına sarktı, ama bağırmadı. Ses çıkarmadan doğruldu, hatta bana da teşekkür etmeden, yalpalayarak ve adımlarını yavaşlatmak için kendini zorlayarak çıkışa yürüdü. Başkalarının da yangın çıktığını anlayacağından, kurtulmaya ve yaşamaya layık yegâne kişinin, yani kendisinin çıkmasına izin vermeyeceklerinden korkuyordu.

Tiksinti duydum ve ben de tiyatrodan ayrıldım, zaten gizli kimliğimi vaktinden önce açık etmeyi istemiyordum. Sokağa çıkınca gökyüzünde savaşın olduğu tarafa baktım: Her şey sakindi ve şehrin ışıkları yüzünden sarı renge bürünen gece bulutları ağır ağır ve usul usul süzülmekteydi. "Belki hepsi rüyadır ve savaş hiç olmamıştır?" diye düşündüm gökyüzünün ve şehrin sakinliğine kanıp.

Ama köşeden bir çocuk fırladı sevinçle bağırarak:

– Müthiş çarpışma. Muazzam kayıplar. Telgraf alın, gece telgrafı!*

Fener ışığında okudum telgrafı. Dört bin ceset. Tiyatroda en fazla bin kişi vardı. Yol boyunca düşündüm: dört bin ceset.

Artık boşalan evime gitmeye korkuyorum. Anahtarı takıp sağır ve düz kapılara bakarken başlıyorum içlerinde az sonra şapkalı bir adamın etrafı kolaçan ederek yürüyeceği tüm o karanlık ve boş odaları hissetmeye. Yolu iyi biliyorum ama daha merdivendeyken başlıyorum kibritleri yakmaya ve mumu bulana kadar tutuşturuyorum birbiri ardına. Kardeşimin çalışma odasına girmiyorum artık, içindeki

---

* Telgrafla iletilen önemli haberlerin toplandığı gazete eki. (ç.n.)

her şeyle birlikte kilitli bu oda. Temelli taşındığım yemek odasında uyuyorum: Burası daha sakin ve hava da sanki sohbetlerin, kahkahaların ve tabakların neşeli şıngırtısını muhafaza ediyor hâlâ. Bazen apaçık duyuyorum kuru divitin gıcırtısını; yatağa uzandığımda ise...

ON BEŞİNCİ PARÇA

...bu yersiz ve ürkütücü rüyayı. Sanki beynimin üstündeki kemik kapağı kaldırmışlar ve savunmasız, çırılçıplak kalan beyin boyun eğerek kana kana içine çekiyor bu kanlı ve çılgın günlerin tüm dehşetini. Tortop büzülmüş yatıyorum, tüm bedenim hepi topu iki arşınlık alan kaplarken düşüncem dünyayı kucaklıyor. Tüm insanların gözleriyle görüyor, kulaklarıyla duyuyorum; ölenlerle ölüyorum; yaralananlar ve unutulanlarla kederlenip ağlıyorum ve bir bedenden kan fışkırdığında yaraların acısını hissediyor, ıstırap çekiyorum. Olmayanı ve uzaktakini, tıpkı olan ve yakındaki kadar net görüyorum, çırılçıplak kalan beynimin ıstırabının sınırı yok.

Çocuklar, küçük ve henüz masum çocuklar. Sokakta askercilik oynayıp birbirlerinin peşinden koşarken gördüm onları, bir tanesi incecik çocuk sesiyle ağlamaya başlamıştı bile, dehşet ve tiksintiden içim titredi. Ve evin yolunu tuttum; gece oldu ve gecenin ortasında bir yangını andıran ateşli hayaller içinde bu küçük ve henüz masum çocuklar katil çocuk ordusuna dönüştü.

Geniş, kızıl bir ateşle yanıyordu uğursuz bir şeyler ve dumanın içinde canavarları andıran, başları katil yetişkin, bedenleri çocuk hilkat garibeleri salınıyordu. Oyun oynayan oğlaklar gibi rahat ve kıvrak hareketlerle hoplayıp zıplıyorlar ama sanki hasta gibi güçlükle nefes alıyorlardı. Ağızları siğilli kurbağaların ağzına benziyordu ve hummalı gibi gepgeniş açılıyordu; çıplak bedenlerini örten saydam

derinin altında kızıl kanları kasvetle akıyor ve birbirlerini öldürüyorlardı oyun sırasında. Bugüne kadar gördüğüm her şeyden daha korkunçtular, çünkü küçüktüler ve her yere girebiliyorlardı.

Pencereden baktığım sırada ufaklığın biri beni gördü, gülümsedi ve bakışlarıyla benden ricada bulundu:

– Yanına gelmek istiyorum, –dedi.

– Beni öldüreceksin.

– Yanına gelmek istiyorum, –dedi ve ansızın, korkunç bir şekilde rengi attı ve bir sıçan gibi, tıpatıp aç bir sıçan gibi yukarı çıkmak istercesine beyaz duvarı tırmalamaya başladı. Sürekli düşüyor ve tiz çığlıklar atıyordu ve o kadar hızlı belirip kayboluyordu ki duvarın üstünde, coşkun ve ani hareketlerini takip edemiyordum.

"Kapının altından girebilir," –diye düşündüm dehşetle ve sanki aklımı okumuş gibi incelip uzadı ve süratle, kuyruğunun ucunu sallayarak sürüne sürüne giriş kapısının altındaki karanlık aralığa girdi. Ama tam zamanında battaniyenin altına saklanmayı başardım, şimdi ufaklığın karanlık odalarda minicik çıplak ayaklarını dikkatle basarak nasıl beni aradığını duyabiliyordum. Çok yavaş, duraklaya duraklaya odama yaklaşıyordu, sonra içeri girdi; uzun süre hiçbir şey duymadım, ne bir hareket ne bir hışırtı, sanki yatağımın etrafında kimse yoktu. Derken battaniyenin kenarı küçük bir elin altında yükselmeye başladı ve odanın soğuk havası yüzüme ve göğsüme çarptı. Battaniyeyi sımsıkı tutuyordum, ama her taraftan inatla çekiliyordu; derken ansızın öyle bir soğukluk hissettim ki ayaklarımda, sanki suyun içine daldırmıştım onları. Ayaklarım şimdi odanın soğuk karanlığında savunmasız uzanıyor ve o da onlara bakıyordu.

Avluda, evin duvarlarının ötesinde köpek havladı, ama sonra sustu; köpeğin kulübesine geri dönerek zincirini nasıl şakırdattığını duyabiliyordum. O ise çıplak ayaklarıma

bakıyor ve susuyordu; ama burada olduğunu biliyordum, beni ölüm gibi taşa çevirip mezar kıpırtısızlığıyla olduğum yere çivileyen o dayanılmaz dehşetten biliyordum burada olduğunu. Bağırabilsem, tüm şehri uyandırırdım, uyandırırdım tüm dünyayı; ama ses içimde ölmüştü ve kıpırdamaksızın, boyun eğerek hissediyordum küçük soğuk ellerin bedenim üzerinde gezinerek yavaş yavaş boğazıma doğru yaklaştığını.

– Dayanamıyorum! –diye inledim nefes nefese ve bir anda uyandım, gecenin her zaman tetikte duran, esrarengiz ve canlı karanlığını gördüm ve galiba yeniden uykuya daldım...

– Sakin ol! –dedi kardeşim yatağıma ilişerek, o denli ağır, o denli ölüydü ki yatak gıcırdadı.– Sakin ol, hepsini rüyanda görüyorsun. Seni boğduklarını düşünüyorsun, ama içinde kimseciklerin olmadığı karanlık odalarda derin bir uykudasın, bense çalışma odamda oturmuş yazıyorum. Hiçbiriniz anlamadı ne yazdığımı, divane yerine koyup güldünüz bana, ama işte şimdi söyleyeceğim sana gerçeği. Ben kızıl kahkahayı yazıyorum. Görüyor musun onu?

Kocaman, kırmızı ve kanlı bir şey tepemde dikilmiş dişsiz ağzıyla gülüyordu.

– Kızıl kahkaha bu. Dünya çıldırdığında işte böyle gülmeye başlar. Dünyanın çıldırdığını biliyorsun değil mi? Ne çiçekler var üstünde, ne de şarkılar; derisi yüzülmüş bir baş gibi yuvarlak, pürüzsüz ve kızıl artık. Görüyor musun onu?

– Evet, görüyorum. Gülüyor.

– Bak ne oluyor beynine. Kanlı bir lapa gibi kırmızı ve bulamaç haline gelmiş.

– Bağırıyor.

– Canı yanıyor. Ne çiçeği var ne de şarkısı. Hadi şimdi ben de üstüne uzanayım.

– Çok ağırsın, korkuyorum.

– Biz ölüler canlıların üstüne uzanırız. Üşümüyorsun ya?
– Üşümüyorum.
– İyi misin?
– Ölüyorum.
– Uyan ve bağır. Uyan ve bağır. Gidiyorum ben...

ON ALTINCI PARÇA

...çarpışma sekiz gündür devam ediyor. Geçen cuma başlamıştı; cumartesi, pazar, pazartesi, salı, çarşamba ve perşembe geçti, yeniden cuma oldu ve o da geçti, çarpışmaysa hâlâ devam ediyor. İki ordu, yüz binlerce insan geri adım atmaksızın karşı karşıya dikiliyor ve ara vermeden gümbür gümbür patlayan mühimmat yolluyor birbirleri üstüne ve her dakika canlı insanlar ceset haline geliyor. Patlamaların gümbürtüsü, havadaki sürekli titreşim yüzünden göğün kendi de sarsılıyor ve savaşanların tepesinde kara bulutlar ve fırtınalar topluyor, ama savaşanlar geri adım atmaksızın karşı karşıya dikiliyor ve öldürüyor. Eğer insan üç gün uyumazsa hasta olur ve doğru dürüst hatırlayamaz olan biteni, ama onlar bir haftadır uyumuyor ve şimdi hepsi delirmiş halde. Bundan ötürü canları yanmıyor, bundan ötürü geri adım atmıyorlar ve herkes kırılana kadar dövüşmeye devam edecekler. Bazı birliklerde mühimmatın yetmediği haberleri geliyor ve bu birliklerde insanlar taşlarla, elleriyle dövüşüyor, köpekler gibi birbirlerini dişliyor. Bu insanlardan kalanlar eve dönerse kurtlar gibi dişleri çıkacak, ama dönmeyecekler: Hepsi delirdi ve birbirlerini kırıp geçirecekler. Delirdiler. Kafalarında her şey tepetaklak ve hiçbir şeyin farkında değiller: Eğer yönleri bir anda öbür tarafa çevrilse düşmanı kırdıklarını düşünerek kendi arkadaşlarına ateş etmeye başlarlar.

Acayip söylentiler... İçine düştükleri dehşet ve yabani sezgileri nedeniyle beti benzi atan insanların fısıltıyla ak-

tardığı acayip söylentiler. Kardeşim, kardeşim, dinle bak ne anlatıyorlar kızıl kahkahayla ilgili! Güya her şeyleriyle canlılara benzeyen hayalet birlikler, gölge ordular ortaya çıkmış. Geceleri, aklını yitiren insanlar kısa süreliğine uykuya teslim olduğunda ya da gündüzki çarpışmaların en hararetli anlarında ansızın ortaya çıkıyorlar ve hayalet toplardan ateş ederek havayı hayalet uğultularıyla dolduruyorlar ve insanlar, hayatta olan, ama bu apansızlık nedeniyle serseme dönen çılgın insanlar yani, hayalet düşmanla ölümüne dövüşüyor, dehşetten aklını yitiriyor, anında saçları ağarıp ölüyorlar. Hayaletler ortaya çıktıkları gibi yine ansızın ortadan kayboluyor ve sessizlik çöküyor, toprağın üstündeyse paramparça olmuş yeni cesetler yatıyor, kim öldürdü onları? Sen biliyorsun, kardeşim: Kim öldürdü onları?

İki çarpışmanın ardından geçici bir sessizlik çöküyor ve düşman uzakta derken, ansızın gecenin karanlığında korkmuş bir silah sesi yankılanıyor tek el. Ve herkes fırlıyor yerinden ve karanlığa doğru ateş ediyorlar ve uzun süre ateş ediyorlar, saatlerce: Kendilerine yanıt vermeyen, dilsiz karanlığa. Kimi görüyorlar orada? Nefes niyetine dehşet ve cinnet soluyan suskun görüntüsünü gösteren o korkunç kişi kim? Sen biliyorsun, kardeşim ve ben biliyorum, ama insanlar henüz bilmiyor, fakat çoktan hissetmeye başladılar ve betleri benizleri atarak soruyorlar: Neden bu kadar çok deli var, eskiden hiç bu kadar çok deli yoktu, değil mi?

– Eskiden hiç bu kadar çok deli yoktu, değil mi! –diyorlar betleri benizleri atarken ve her şeyin eskisi gibi olduğuna ve tüm dünyada aklın maruz kaldığı şiddettin zayıf ve zavallı zihinlerine temas etmeyeceğine inanmak istiyorlar.

– İnsanlar eskiden de kavga ederdi, her zaman da edecek, yok muydu sanki böyle bir şey? Mücadele hayatın kanunudur, –diyorlar güvenle sakin sakin, ama bir yandan da betleri benizleri atıyor, gözleriyle doktor arıyorlar ve telaşla bağırıyorlar:– Su, çabuk, bir bardak su!

Seve seve aptallaşmaya razıydı bu insanlar, yeter ki akıllarının yalpaladığını, sağduyularının cinnetle umarsız mücadelesinde yenik düştüğünü hissetmesinler. Orada insanların aralıksız ceset haline geldiği şu günlerde hiçbir yerde huzur bulamıyor, insandan insana koşuyordum ve bu tür konuşmaları sık sık duyuyor, savaşın uzakta olduğunu ve kendilerine dokunmadığını temin eden yapmacık gülümsemelerle süslü yüzleri sık sık görüyordum. Ama çıplak ve hakiki dehşete, umarsız ve acı gözyaşlarına ve bizzat büyük aklın insanın içinden son duayı ve son bedduasını var gücüyle gerilip haykırdığı sırada kendinden geçercesine atılan umutsuzluk çığlıklarına daha sık rastladım:

– Bu çılgın kıyım ne zaman bitecek!

Uzunca bir süredir, belki de birkaç yıldır görmediğim bazı tanıdıkların yanında hiç ummadığım bir anda, savaştan dönmüş deli bir subaya rastladım. Kendisi okuldan arkadaşımdı, ama onu tanıyamamıştım; kendisini doğuran annesi de tanıyamamıştı gerçi: Eğer bir yıl mezarda yatmış olsaydı, geri döndüğünde kendine şimdikinden daha çok benzerdi. Saçları ağarmış, bembeyaz olmuştu; yüz hatları pek az değişmişti, ama susup bir şeylere kulak kabartıyor ve bundan dolayı öyle bir uzaklığın, öyle bir her şeye yabancılığın haşin damgası okunuyordu ki yüzünde, insan konuşmaya korkuyordu. Yakınlarına anlatıldığı kadarıyla aklını yitirmesi şöyle olmuştu: Komşu alay süngü hücumuna kalktığı sırada onlar yedek kuvvet olarak bekliyormuş. İnsanlar öyle yüksek sesle "hurra" diye bağırıyor ve koşuyormuş ki, neredeyse top seslerini bile bastırıyorlarmış ve birden top sesleri kesilmiş, birden "hurra" sesleri kesilmiş ve birden mezar sessizliği çökmüş: Koşup yetiştikleri ve süngü çarpışması başladığı içinmiş bu. Sinirleri bu sessizliği kaldıramamış.

Artık yanında konuştukları, gürültü ettikleri ve bağırdıkları sürece sakin duruyor ve kulak kabartıp bekliyor; ama bir dakika bile sessizlik olmaya görsün: Başını tutuyor, duvara, mobilyalara koşuyor ve saraya tutulmuş gibi titreyip dövünüyor. Çok yakını var, nöbetleşe gürültüyle sarmalıyorlar onu; ama geceler kalıyor geride, suskun ve uzun geceler; burada babası alıyor işi üstüne, o da ak saçlı ve o da biraz deli. Odasına yüksek sesle tik tak eden, çeşitli zamanlarda neredeyse aralıksız vuran saatler asmış ve şimdi de sürekli çalan bir çıngırağa benzeyen bir tür tekerlek uyduruyor. Hiçbiri iyileşeceğine dair umudunu kaybetmemiş, çünkü henüz sadece yirmi yedi yaşında ve hatta şu anda neşeleri yerinde. Onu tertemiz giydiriyorlar; giydirdikleri, askeri kıyafet değil ama, dış görünüşüyle ilgileniyorlar; apak saçları, henüz genç yüzü, ağır ve yorgun hareketleriyle düşünceli, dikkatli, asil ve hatta yakışıklı görünüyor.

Bana her şeyi anlattıkları zaman yanına gidip elini öptüm, bundan sonra birine vurmak için bir daha asla kalkmayacak soluk ve cılız elini; kimseyi şaşırtmadı bu. Sadece genç kız kardeşi gözleriyle bana gülümsedi, sonra benimle öyle ilgilendi ki, sanki onun nişanlısıydım ve dünyada herkesten çok beni seviyordu. Öyle ilgilendi ki, az kalsın ona içlerinde kelimenin tam manasıyla yalnız kalabilmeyi özlediğim karanlık ve boş odalarımı anlatacaktım; ah ümidini hiç yitirmeyen sefil yürek... Bir şekilde baş başa kalmamızı sağladı.

– Yüzünüz ne kadar solgun, gözlerinizin altına da halkalar oturmuş, –dedi şefkatle.– Hasta mısınız? Kardeşinize mi acıyorsunuz?

– Herkese acıyorum. Ve evet, biraz rahatsızım.

– Elini neden öptüğünüzü biliyorum. Onlar anlamadı bunu. Deli olduğu için, değil mi?

– Deli olduğu için, evet.

Düşüncelere daldı ve bu haliyle kardeşine benzedi, sadece çok daha gençti.

– Peki ben de, –durdu ve kızardı, ama gözlerini indirmedi,– peki ben de sizin elinizi öpebilir miyim?

Karşısında diz çöktüm.

– Kutsayın beni, –dedim.

Hafifçe rengi attı ve dudaklarının ucuyla fısıldadı:

– Ben inançlı biri değilim.

– Ben de.

Bir saniye için elleri başıma dokundu ve bu saniye geride kaldı.

– Biliyor musun, –dedi, – oraya gidiyorum.

– Git. Ama dayanamazsın.

– Kim bilir. Ama ihtiyaçları var, tıpkı senin gibi, tıpkı kardeşim gibi. Onlar masum. Beni hatırlayacak mısın?

– Evet. Ya sen?

– Hatırlayacağım. Elveda!

– Sonsuza kadar elveda!

Sakinleşip hafiflediğimi hissettim: Sanki ölüm ve cinnetin en korkunç aşaması geride kalmıştı. Ve dün ilk kez huzur içinde korkmadan girdim evime, kardeşimin çalışma odasının kapısını açtım ve uzun süre masasında oturdum. O gece sanki biri dürtmüş gibi ansızın uyanıp kâğıt üstünde gezinen kuru divitin gıcırtısını işittiğimde korkmadım ve adeta gülümseyerek şöyle düşündüm:

"Çalış, kardeşim, çalış! Divitin kuru değil, canlı insan kanına batırılmış. Varsın sayfaların boş görünsün, savaşa ve akla dair en zeki insanlar tarafından yazılıp çizilenlerden daha fazla şey söylüyorlar uğursuz boşluklarıyla. Çalış, kardeşim, çalış!"

...Ama sabahleyin çarpışmanın devam ettiğini okudum ve ürkütücü bir endişeyle beynime bir şeylerin düşmekte olduğu hissi yine ele geçirdi beni. Yaklaşıyor, yakında: Şu boş

ve aydınlık odaların eşiğine kadar geldi bile. Hatırla, hatırla beni, canım sevgilim: Aklımı yitiriyorum. Otuz üç bin ölü. Otuz üç bin ölü...

ON YEDİNCİ PARÇA

...şehirde kanlı bir çatışma yaşanmış. Karanlık ve korkutucu söylentiler dolaşıyor...

ON SEKİZİNCİ PARÇA

Bu sabah gazetede sonu gelmeyen ölü listesini incelerken tanıdık bir isimle karşılaştım: Müteveffa erkek kardeşimle birlikte silah altına alınan, kız kardeşimin nişanlısı subay ölmüştü. Bir saat sonra ise postacı erkek kardeşime gönderilmiş bir mektubu teslim etti bana, zarfın üstünde ölen subayın el yazısını tanıdım: Ölü ölüye yazıyordu. Ama bu ölünün diriye yazmasından iyiydi yine de; bir keresinde bana, oğlunun korkunç bir şekilde öldüğünü gazetelerde okuduktan sonra –top mermisi parçalamıştı oğlunu– bir ay boyunca ondan mektup alan bir anayı göstermişlerdi. Oğlu şefkatliymiş ve her mektubu şefkatli kelimeler, teskin edici sözler ve mutluluğa dair taze ve naif hayallerle doluymuş. O bir ölüydü ama her gün şeytani bir hassasiyetle hayat hakkında yazıyormuş ve annesi onun öldüğüne inanmaz olmuş ve mektupsuz geçen günlerin sayısı bir, iki ve derken üçe çıkıp ebedi bir ölüm sessizliği çökünce oğlunun büyük ve eski revolverini iki eliyle kaldırıp göğsüne ateş etmiş. Kurtulup kurtulmadığını bilmiyorum, hiç haber almadım.

Uzun uzun inceledim zarfı ve şöyle düşündüm: Subay bunu elinde tutmuştu, para verip emir erini bir dükkâna göndermişti pul alması için, yapıştırmış ve sonra belki kutuya da kendisi atmıştı. Adına posta denen o karmaşık me-

kanizmanın çarkı harekete geçmiş ve mektup ormanların, tarlaların ve şehirlerin üzerinden süzüle süzüle yola koyulmuştu elden ele aktarılarak, fakat hedefinden şaşmadan. O son sabah çizmelerini giyiyor, mektupsa süzülüyordu; subay öldü, mektupsa süzülüyordu; onu bir çukura atıp üstüne ceset ve toprak yığdılar, mektupsa kül rengi mühürlü zarfın içinde bir hayalet gibi ormanların, tarlaların ve şehirlerin üzerinden süzülüyordu. Ve şimdi de benim elimde...

İşte mektubun içeriği. Kurşunkalemle kâğıt parçaları üzerine yazılmış ama tamamlanmamış: Bir şey engel olmuş.

"...Savaşın büyük sevincini ancak şimdi anladım, insan öldürmenin verdiği o kadim ve ilkel zevk bu: akıllı, kurnaz, sinsi, en vahşi canavarlardan bile enteresan insanları. Sürekli can almak, tıpkı yıldızlar ve gezegenlerle tenis oynamak kadar güzel bir şey. Zavallı dostum, bizimle olmaman ve gündelik hayatın sefil yavanlığı içinde sıkılmak zorunda kalman ne acı. O huzursuz ve asil yüreğinle ulaşmak için sürekli can attığın şeyi ölüm atmosferinde bulabilirdin. Kanlı şölen: Bu alelade benzetmede hakikatin ta kendisi gizli. Dizlerimize kadar kanın içinde yürüyoruz bu kırmızı şaraptan başımız dönüyor, yiğit askerlerim şaka yollu böyle diyor kana. Düşmanın kanını içmek, hiç de düşündüğümüz kadar aptalca bir gelenek değil: Bir bildikleri vardı bunu yaparken...

...Leş kargaları bağırıyor. Duyuyor musun: Leş kargaları bağırıyor. Nereden geliyor bu kadar çok kuş? Gökyüzünü karartıyorlar. Korkuyu bir kenara bırakıp yanımıza oturuyorlar, her yere birlikte gidiyoruz ve her zaman kara dantelli bir şemsiye veya kara yapraklarıyla hareket eden bir ağaç gibi üstümüzdeler. Bir tanesi yüzüme kadar sokulup beni gagalamak istedi, herhalde öldüğümü düşünüyordu. Leş kargaları bağırıyor ve bu beni biraz endişelendiriyor. Nereden geliyor bu kadar çok kuş?

...Dün uykusunda doğradık düşmanı. Sessizce yaklaştık, ayaklarımızı adeta toy kuşları gibi belli belirsiz basıyorduk, öyle sinsi ve dikkatli sürünüyorduk ki, tek bir cesedi bile oynatmadık, tek bir kargayı bile kovmadık. Gecenin içine saklanıp gölgeler gibi yaklaştık. Nöbetçiyi bizzat kendim indirdim: Yere devirip bağırmasın diye ellerimle boğdum. Anlıyorsun ya, tek bir çığlık yeterdi her şeyin suya düşmesi için. Ama o bağırmadı. Sanırım öldürüldüğünü anlamaya fırsatı bile olmadı.

Küllenmeye yüz tutmuş kamp ateşlerinin başında uyuyordu hepsi, sanki evlerinde, yataklarındaki gibi huzur içinde. Bir saatten fazla doğradık onları ve ancak birkaçı uyanabildi ölümcül darbeyi almadan önce. Ciyak ciyak bağırıyor ve tabii ki merhamet dileniyor, dişleriyle kemirmeye çalışıyorlardı. Kafasını biraz dikkatsiz tuttuğum bir tanesi sol elimin parmağını ısırdı. O benim parmağımı kopardı, ben de başını çevirip boynunu kırdım; ne dersin, ödeşmiş miyizdir? Nasıl oldu da uyanmadılar! Kemiklerin çatırdadığı, etlerin doğrandığı işitiliyordu halbuki. Sonra hepsini çırılçıplak soyduk ve kıyafetlerini aramızda pay ettik. Dostum, şakama sinirlenme.* Prensip sahibi bir insan olarak burnuna yağmacılık kokusu geldiğini söyleyeceksin, ama kendimiz de neredeyse çıplaktık, üstümüz başımız lime limeydi. Uzun süredir bir kocakarı hırkası giyiyordum ve muzaffer bir ordunun subayından çok bir ...'ye benziyordum.

Bu arada: Sen evliydin galiba, böyle şeyleri okumak pek kolay olmasa gerek senin için. Ama... anlarsın ya? Kadınlar. Lanet olsun, gencim ve aşka susadım! Dur, senin nişanlın mıydı o? Bana bir kızın resmini gösteriyor ve nişanlın olduğunu söylüyordun ve orada kederli bir şeyler yazılıydı,

---

* Yeni Ahit'e göre İsa'yı çarmıha geren cellatlar daha sonra elbiselerini paylaşmıştı. (ç.n.)

öyle kederli, öyle hüzünlü ki. Ve ağlıyordun. Çok uzun zaman önceydi bu, hayal meyal hatırlıyorum, savaşta müşfikliğe yer yok. Ve ağlıyordun. Neden ağlıyordun? Neydi orada yazan küçük bir çiçek gibi kederli ve hüzünlü şey? Ağlıyordun, sürekli ağlıyor, ağlıyordun... Ne ayıp şey bir subayın ağlaması!

Leş kargaları bağırıyor. Duyuyor musun, dostum: Leş kargaları bağırıyor. Ne istiyorlar acaba?.."

Devamında kurşunkalemle yazılmış satırlar silinmişti ve imzayı seçmek olanaksızdı.

Tuhaf: Ölen kişi bende en ufak bir acıma hissi uyandırmamıştı. Apaçık hayal edebiliyordum yüzünü, bu yüzdeki her şey bir kadına aitmişçesine yumuşak ve şefkatliydi: Yanaklarının rengi, gözlerindeki berraklık ve sabah tazeliği, kabarık ve yumuşak bir sakal, öyle yumuşak ki bir kadının bile yüzünü süsleyebilirdi. Kitapları, çiçekleri ve müziği seviyordu, kaba olan her şeyden korkuyor ve şiir yazıyordu, kardeşim eleştirmen kimliğiyle çok iyi şiirler olduğunu temin ediyordu. Bildiğim ve hatırladığım hiçbir şeyle şu bağıran leş kargalarının, kanlı kıyımın ve ölümün bağını kuramıyordum.

...Leş kargaları bağırıyor...

Ve birden, olağanüstü talihli ve çılgın bir anda bir aydınlanma yaşadım ve her şeyin yalan olduğunu ve savaş diye bir şeyin olmadığını anladım. Ne ölenler vardı ne cesetler ne de yalpalayan çaresiz zihnin yaşadığı bu dehşet. Sırtüstü yatmış uyuyorum ve çocukluğumdaki gibi korkunç bir rüya görüyorum: Ölüm ve korkunun boşalttığı bu suskun, ürpertici odalar ve elimde yabani bir mektupla ben. Kardeşim hayatta ve herkes çayın başında ve tabakların şıngırtısı işitiliyor.

...Leş kargaları bağırıyor...

Hayır, bu doğru. Bahtsız dünya, çünkü bu doğru. Leş

kargaları bağırıyor. Ucuz etki peşinde koşan aylak bir yazar müsveddesinin ya da aklını yitiren bir çılgının uydurması değil bu. Leş kargaları bağırıyor. Kardeşim nerede? Latif ve asil bir adamdı ve hiç kimsenin kötülüğünü istemezdi. Nerede o? Size soruyorum, lanet olası katiller! Tüm dünyanın önünde soruyorum size, lanet olası katiller, leşin başına çöreklenmiş karga sürüsü, yarım akıllı mutsuz canavarlar! Canavarsınız siz! Neden öldürdünüz kardeşimi? Yüzünüz olsaydı, basardım tokadı, ama sizinki yüz değil, yırtıcı hayvan suratı. İnsan rolü yapıyorsunuz, ama eldivenin altında pençeleri görüyorum, şapkanın altında da hayvanın yassı kafatasını; makul konuşmalarınızın ardında paslı zincirlerini şakırdatan gizli deliliği işitiyorum. Ey yarım akıllı mutsuz hayvanlar, acımın, kederimin, onuru lekelenmiş düşüncelerimin tüm gücüyle lanetliyorum sizi!

SON PARÇA

...sizden yaşamı tazelemenizi bekliyoruz!

Bağırıyordu hatip, babanın üstünde güçlükle tutunup elleriyle dengesini sağlar, katları arasında büyük harflerle "Kahrolsun savaş!" yazısı okunan bir sancağı sallarken.

– ...Siz gençler, siz, önlerinde yaşanacak bir hayatı olanlar, kendinizi ve gelecek nesilleri bu dehşetten, bu cinnetten sakının. Dayanacak güç kalmadı, gözlere kan oturdu. Gök başımıza yıkılıyor, toprak ayaklarımızın altından kayıyor. İyi yürekli insanlar...

Esrarengiz bir uğultu yükseliyordu kalabalıktan ve konuşanın sesi zaman zaman kayboluyordu bu canlı ve haşin gürültünün arasında.

– ...Varsın bana deli desinler, ama gerçeği söylüyorum. Babam ve kardeşim orada hayvan leşi gibi çürüyor. Ateşler yakın, çukurlar kazın ve silahları gömüp yok edin. Kışlaları

yıkın ve insanların üstünden cinnetin şatafatlı giysisini çekip atın. Dayanacak güç kalmadı... İnsanlar ölüyor...

Uzun boylu biri ona vurdu ve babadan düşürdü; sancak bir kere daha havaya kalktı ve ardından düştü. Vuranın yüzünü görmeye fırsat bulamadım, çünkü her şey o anda bir kâbusa dönüştü. Her şey harekete geçip ulumaya başlamıştı; taşlar ve odunlar havada uçtu, yumruklar birilerini dövmek üzere başların üstünde kalktı. Kalabalık kükreyen bir dalga gibi beni kaldırdı, birkaç adım öteye sürükleyip şiddetle çite vurdu, sonra gerilere sürükledi ve nihayet, öne eğilmiş ve her an başların üzerine yıkılabilecek yüksek bir odun istifine yapıştırdı. Kütüklerin üstünde sık aralıklı ve kuru bir takırtı işitildi; anlık geçici bir sessizlik ve yine doğal akışıyla korkunç, koca ağızlı, muazzam bir kükreme. Ardından yine kuru ve sık aralıklı bir takırtı ve yanımda biri yere düştü, gözün olması gereken yerdeki kırmızı delikten kan fışkırdı. Havada döne döne üstüme gelen ağır bir odun yüzüme çarptı; düştüm ve tepinen ayakların arasında sürünerek boş bir alana çıktım. Sonra bir takım çitleri tırmanıp aştım tüm tırnaklarımı kırarak ve bir odun istifinin üstüne çıktım; istif altımda dağıldı ve şelale gibi takır tukur dökülen odunlarla birlikte ben de düştüm; kapalı bir dikdörtgenin içinden güç bela çıktım, arkamda ise her şey beni takip ederek gümbürdüyor, kükrüyor, uluyor ve takırdıyordu. Bir yerlerde çan çaldı, bir şeyler yıkıldı beş katlı bir bina çöküyormuş gibi. Alacakaranlık adeta çakılıp kalmış geceye yol vermiyordu, o tarafta kükremeler ve silah sesleri adeta kızıl renge bürünerek karanlığı kovmuştu. Son çitten de sıçradıktan sonra kendimi iki sağır duvarın arasında bir koridoru andıran daracık ve eğri bir ara sokakta buldum, koşmaya başladım ve uzun süre koştum, ama görünüşe göre ara sokaktan çıkış yoktu: Tam ortadan geçen bir çit sokağı kapatıyordu; çitin arkasında yine kapkara odun istifleri ve inşaat iskeleleri

görünüyordu. Ve bir kere daha tırmanıyordum bu oynak ve dayanıksız yığınların üstüne, rutubetli ağaç kokan sessiz kuyuların içine yuvarlanıyordum ve yine dışarı çıkıyor, arkama bakmaya cesaret edemiyordum: Siyah kütüklere bulaşan ve bu nedenle onları öldürülmüş devlere benzeten kırmızımsı bulanık tortuya bakarak biliyordum zaten orada ne olduğunu. Dağılmış suratımdan akan kan durmuş ve yüzüm uyuşarak alçıdan bir maske gibi bana yabancılaşmıştı ve ağrı neredeyse tümüyle geçmişti. Galiba içine yuvarlandığım obrukların birinde fenalaşmış ve bilincimi yitirmiştim, ama gerçekten olmuş muydu böyle bir şey, yoksa bana mı öyle gelmişti, bilmiyorum, çünkü kendimi sadece koşarken hatırlıyorum.

Sonra hiç tanımadığım fenersiz sokaklarda, adeta soyları tükenmiş kara kara evlerin arasında koşturdum uzun süre ve bu evlerle sokakların meydana getirdiği sağır labirentten bir türlü çıkamadım. Durup yön tayin etmek için etrafa bakmak gerekiyordu, ama bu imkânsızdı: Ayak izlerimi takip edercesine, şimdilik uzakta kalan, ama sürekli yaklaşan bir gümbürtü ve uluma geliyordu peşimden; bazen ansızın karşıma çıkan bir sapakta döne döne ilerleyen kızıl bir duman kümesinin sarıp sarmaladığı bu kızıl sesler yüzüme çarpıyordu, bunun üzerine yüz geri ediyor ve sesler yeniden ensemde bitene kadar koşuyordum. Bir köşede ben yaklaşınca sönen bir ışık demeti gördüm: Birileri aceleyle dükkânını kapatıyordu. Bir de geniş aralıktan tezgâhın parçasını ve ahşap kovayı görebilmiştim ki bir anda kendini saklayan suskun bir karanlık her şeyi örttü. Dükkândan az ötede bana doğru koşan bir insana rastladım, karanlığın içinde çarpışmamıza iki adım kala durduk. Kim olduğunu bilmiyordum, tetikte duran karanlık bir siluet görüyordum sadece.

– Nereden? –diye sordu.

– Oradan.

– Peki nereye koşuyorsun?

– Eve.

– Ha! Eve demek?

Sustu ve ansızın üzerime atılıp beni devirmeye çalışarak, soğuk parmakları hırsla boğazımı arıyor, ama giysime takılıyordu. Elini ısırdım, kendimi kurtarıp koşmaya başladım, uzun süre peşimden koştu ıssız sokaklarda çizmelerini gürültüyle vura vura. Sonra geride kaldı, ısırıktan dolayı canı yanmıştı muhtemelen.

Kendi sokağıma nasıl geldiğimi bilmiyorum. Burada da hiç fener yoktu ve binalar tek bir ışık olmaksızın ölü gibi dikiliyordu ve tesadüfen kafamı kaldırıp kendi evimi görmesem, sokağı tanımadan boydan boya koşup geçmek işten değildi. Ama uzun süre tereddüt ettim: Hırıltılı soluğumdan hüzünlü ve olağandışı bir yankı çıkaran bu tuhaf ve ölü sokağın içinde, onca yıldır içinde yaşadığım ev gözüme yabancı görünüyordu. Düştüğüm sırada anahtarı kaybettiğimi düşününce çılgın bir korku kapladı benliğimi, güç bela buldum anahtarı, halbuki hemen şuracıkta, dış cebimdeydi. Ve kilidi şakırdattığım zaman yankı öyle yüksek ve olağandışı tekrarladı ki sesi, sanki sokaktaki bütün ölü evlerin kapısı aynı anda açılmıştı.

Önce bodruma saklandım, ama kısa süre sonra korkup sıkıldım ve gözlerimin önünde görüntüler belirmeye başladı, bunun üzerine usulca çıktım odalara. Karanlıkta el yordamıyla bütün oda kapılarını kilitledim ve bir süre düşündükten sonra mobilyalarla arkalarına barikat kurmaya niyetlendim, ama hareket eden ahşabın sesi boş odalarda olağanüstü yüksek çıkıyordu ve bu ses korkuttu beni.

"Ölümü bu şekilde bekleyeceğim. Fark eden bir şey yok nasıl olsa," –diye karar verdim.

Lavaboda hâlâ su vardı ve epey sıcaktı, el yordamıyla yüzümü yıkayıp bir çarşafa sildim. Yüzümde yaralanan yer

çok fena yanıyor ve sızlıyordu, aynada kendime bakmak istedim. Kibriti yaktım: Düzensiz ve titrek ışığın altında karanlığın içinden öylesine biçimsiz ve korkunç bir yaratık baktı ki bana, alelacele yere attım kibriti. Galiba burnum kırılmıştı.

"Artık hiçbir şey fark etmez," –diye düşündüm.– "Kimseye lazım değil nasılsa."

Neşem yerine geldi. Sanki tiyatro sahnesinde bir hırsızı canlandırır gibi tuhaf mimiklerle mutfak dolabına yollandım ve yiyecek kalıntısı aramaya başladım. Bu mimiklerin ne kadar yersiz kaçtığının apaçık bilincindeydim, ama böyle yapmak hoşuma gidiyordu. Yine aynı mimiklerle yedim çok aç gözlüymüşüm gibi yaparak.

Ama sessizlik ve karanlık beni korkutuyordu. Avluya bakan vasistası açıp kulak kabarttım. Önce muhtemelen araba ve atlı trafiği kesildiği için ortalık tamamen sessiz gibi geldi. Silah sesleri de duyulmuyordu. Ama kısa süre sonra uzaklardan gelen insan sesi uğultusunu, feryatları, düşen nesnelerin çıkardığı çatırtıları ve kahkahaları apaçık ayırt ettim. Seslerin gücü hissedilir ölçüde artmaktaydı. Gökyüzüne baktım: Kızıldı ve hızla değişiyordu. Karşımdaki ahşap yapı, avlunun taş zemini ve köpek kulübesi kırmızıya çalan o renge bürünmüştü. Usulca pencereden köpeği çağırdım:

– Neptün!

Kulübede hiçbir kıpırtı olmadı, ama hemen yan tarafta kızıl renkte parlayan zincirin kopuk ucunu seçtim. Uzaklardan gelen feryatlar ve düşen nesnelerin çıkardığı çatırtılar sürekli artıyordu, bunun üzerine kapattım vasistası.

"Buraya geliyorlar!" –diye düşündüm ve saklanacak yer aramaya başladım. Sobaları açıyor, şömineyi yokluyor, dolap kapaklarını ayırıyordum, ama hiçbiri işe yaramazdı. Çalışma odası hariç bütün odaları dolaştım, oraya bakmak istemiyordum. Kitap yığılı masanın karşısında, koltuğunda

oturduğunu biliyordum ve şimdi bunu görmek bana iyi gelmeyecekti.

Yavaş yavaş tek başıma yürümediğimi hissetmeye başladım: Etrafımda karanlıkta ses çıkarmadan hareket eden insanlar vardı. Neredeyse dokunacaklardı bana ve bir defasında bir soluk enseme buz kestirdi.

– Kim var burada? –diye sordum fısıltıyla, ama kimse cevap vermedi.

Tekrar yürüdüğümdeyse arkamdan geldiler, sessiz ve ürkütücü. Hasta olduğum için öyle hissettiğimi biliyordum ve anlaşılan ateşim çıkmaya başlamıştı, ama tüm bedenimi sıtmaya tutulmuş gibi titreten korkuyu yenemiyordum. Başımı yokladım: Ateş gibi sıcaktı.

"En iyisi oraya gideyim," –diye düşündüm.– "Ne de olsa kendi kanımdan."

Kitap yığılı masanın başında, koltuğunda oturuyordu ve bu kez kaybolmayıp odada kaldı. İndirilmiş perdelerin arasından odaya kızıla çalan bir ışık sızıyor, ama hiçbir şeyi aydınlatmıyordu, zar zor görüyordum onu da. Yanındaki kanepeye oturup beklemeye başladım. Oda sessizdi, ama oradan muntazam bir uğultu, düşen nesnelerin çıkardığı çatırtılar ve kopuk feryatlar geliyordu. Ve yaklaşmaktaydı sesler. Kızıl ışık gittikçe güçleniyordu ve artık onu koltukta görebiliyordum: İnce kırmızı bir şeridin çevrelediği simsiyah, demirden bir profil.

– Kardeşim! –dedim.

Ama o susuyordu bir anıt misali hareketsiz ve kapkara. Yan odada döşeme gıcırdadı ve birden ortalık olağanüstü sessizleşti, sadece ölülerin çok olduğu yerlerde böyle olur. Tüm sesler dindi ve kızıl ışığın kendisi de belli belirsiz fark edilen bir ölüm ve sessizlik tonuna büründü, hafifçe matlaşıp sabitlendi. Bu sessizliğin kardeşimden geldiğini düşündüm ve bunu ona söyledim.

– Hayır, benden değil, –diye yanıt verdi.– Pencereye bak.

Perdeyi aralamamla irkilip geri çekilmem bir oldu.

– Demek buymuş! –dedim.

– Karımı çağır: O daha görmedi bunu, –diye buyurdu kardeşim.

Kardeşimin karısı yemek odasında oturmuş dikiş dikiyordu ve yüzümü görünce itaatle doğruldu, iğneyi diktiği şeye batırıp arkamdan geldi. Bütün perdeleri çekince kızıl ışık geniş açıklıklardan içeri doldu, ama nedense odalara daha fazla aydınlık vermedi: İçerisi yine karanlık kaldı ve sadece pencereler büyük kırmızı dikdörtgenler halinde sabit yanıyordu.

Pencereye yaklaştık. Evin duvarından, saçak silmesinden itibaren tekdüze, alev kırmızısı gök başlıyordu; bulutsuz, yıldızsız, güneşsiz ve ufka doğru uzaklaşıyordu. Göğün altındaysa yine muntazam koyu kırmızı arazi uzanıyordu ve bu arazi cesetlerle kaplıydı. Tüm cesetler çıplaktı ve ayakları bize dönüktü, bu yüzden sadece ayak tabanlarını ve çenelerin üçgenlerini görebiliyorduk. Ortalık sessizdi, belli ki, hepsi çoktan ölmüştü ve bitimsiz arazide kimse unutulmamıştı.

– Sayıları artıyor, –dedi kardeşim.

O da pencerenin önünde dikiliyordu ve herkes buradaydı: annem, kız kardeşim ve evde yaşamış herkes. Yüzleri görünmüyordu, onları yalnız seslerinden tanıyordum.

– Bize öyle geliyor sadece, –dedi kız kardeşim.

– Hayır, doğru. İyi bak.

Gerçekten de cesetlerin sayısı artmıştı sanki. Dikkatle sebebini aradık ve de bulduk: Bir ölünün yanında daha önce boş olan yerde birden bir ceset belirdi, görünüşe göre toprak cesetleri dışarı atıyordu. Ve bütün boş aralıklar hızla doluyordu, kısa süre sonra tüm toprak saflar halinde yatan çıplak ayakları bize dönük soluk pembe bedenler nedeniyle

aydınlandı. Ve oda da biraz aydınlandı soluk pembe renk ölü ışıkla.

– Bakın, yer yetmiyor onlara, –dedi kardeşim.

Annem cevap verdi:

– Biri çoktan burada.

Dönüp baktık: Arkamızda zeminin üstünde soluk pembe çıplak bir beden başı geride yatıyordu. Ve anında hemen yanı başında ikincisi ve üçüncüsü belirdi. Birbiri ardına dışarı atıyordu toprak onları ve kısa sürede soluk pembe ölü bedenlerden oluşan düzgün saflar bütün odaları doldurdu.

– Çocuk odasındalar şimdi de, –dedi dadı.– Gördüm onları.

– Buradan gitmeliyiz, –dedi kız kardeşim.

– Ama geçmek imkânsız, –diye yanıtladı kardeşim.– Bakın.

Gerçekten de sıkışık vaziyette kol kola uzanıyorlardı ve çıplak ayakları artık bize değiyordu. İşte kımıldayıp sarsıldılar ve saflarını bozmadan doğruldular: Topraktan yeni ölüler çıkıyor ve eskileri yukarı kaldırıyordu çünkü.

– Bizi boğacaklar! –dedim.– Pencereden kaçalım.

– Orası olmaz! –diye bağırdı kardeşim.– Orası olmaz. Bak ne var orada!

...Pencerenin ardındaki sabit kızıl ışığın içinde Kızıl Kahkaha'nın kendisi dikiliyordu.

8 Kasım 1904.